

1886-87

A 5557

Anuare unversitare

827 Nagyváradi

305

A

NAGYVÁRADI KIR. JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KAR

# ALMANACHJA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1886-87-ről.

KÖZLI:

AZ IGAZGATÓ.



TIZENHARMADIK ÉVFOLYAM.

NAGYVÁRAD,  
NYOMATOTT HÜGEL OTTÓ KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1887.

BCU Cluj / Central University Library Cluj



## I. Történelmi visszatekintés.

A nagyvárad kir. akadémia b. e. Mária Terézia által alapított 1780-ban. Eleintén ugyan csak a bölcsészeti szakma volt ezen akademián képviselve, de már 1788-ik évi június hó 17-én kormányrendelet által két évfolyamú jogi fakultással kibővített.

1855-ben a tanintézet cs. kir. jogakadémia neve alatt három évfolyamú jogtanodává szerveztetett, mindazonáltal a jogvégzetek csak kivételesen bocsáttattak, még pedig 4 fél évi egyetemi cursus utánpótlása mellett, a jogi szigorlatokra A tannyelv német volt. A bölcsészeti tanfolyam pedig még 1850-ben a helybeli premontrei főgymnasiumba, mint ennek 7. és 8. osztálya, beolvasztatott.

1861-ben ismét a magyar tannyelv hozatott be, 1867-ben újabb ideiglenes szervezetet nyert az intézet, végre 1874. évi május hó 4-én kelt legfelsőbb elhatározással a két magyar egyetem jogi karával egyenjogú, négy évfolyamú teljes jog- és államtudományi karrá alakítottát, melynek végeztével a jogtanulók közvetlenül, azaz minden utánpótlás nélkül, de csak egyetemen, jogszigorlatokra bocsáttatnak.

Jelenleg a nagyvárad kir. jog- és államtudományi karnál következő nyolcz tanszék van rendszeresítve, u. m. 1) a római jogra, 2) a jogbölcsészetre és büntető jogra, 3) a nemzetgazdaságtan-, pénzügytanra és a magyar pénzügyi törvényekre, 4) a magyar és osztrák magánjogra, 5) a peres és perenkivüli eljárásra, váltó- és kereskedelmi jogra, 6) a statisztikára és magyar közigazgatási jogra, 7) a jogtörténetre és egyházi jogra, 8) a politikára, magyar közjogra s a jog- és államtudományokba való általános bevezetésre. Ezekon kívül a bányá és tételes nemzetközi jog, a bölcsészet, mivelődéstörténet, az egyetemes történet legújabbkori része, az államszámviteltan, a törvényészéki orvostan és a közegészségtan is adatnak elő.

## II. A jog- és államtudományi kar személyzete.

### IGAZGATÓ :

*Dr. Bozóky Alajos*, képesített egyetemi magántanár, a római jog ny. r. tanára, a jogtudományi államvizsgálati bizottság e. i. elnöke, az I. alap- és az államtudományi államvizsgálati bizottságnak, Nagyvárad város törvényhatósági, jogügyi és statisztikai bizottságának, a biharmegyei régészeti- és történelmi egyesület választmányának, úgy nemkülönben a m. jogászgyűlés állandó bizottságának tagja. Olaszi, Uri-utcza, 699. a. sz. a.

### NYILVÁNOS RENDES TANÁROK :

*Dr. Sipos Árpád*, köz- és váltóügyvéd, képesített egyetemi magántanár, az ausztriai és magyar magánjognak ny. r. s a bányajognak tanára, az I. alapvizsgálati bizottság e. i. elnöke, a jogtudományi államvizsgálati bizottság, továbbá Nagyvárad városa törvényhatósági, bíráló s jogügyi, valamint a m. jogászgyűlés állandó bizottságának s a biharmegyei régészeti és tört. egyesület választmányának tagja, Olaszi, Sz.-János-utcza, saját házában.

*Dr. Molnár Imre*, képesített egyetemi magántanár, a nemzetgazdaságtan, pénzügytan és magyar pénzügyi törvényisem ny. r. s a tételes nemzetközi jog tanára, a II. alapvizsgálati bizottság e. i. elnöke, az I. alap- s az államtudományi államvizsgálati, továbbá Nagyvárad város törvényhatósági bizottságának tagja. Sziliget-utcza, saját házában.

*Dr. Személy Kálmán*, képesített egyetemi magántanár, a statisztika s a magyar közigazgatási jog tanára, a művelődéstörténet előadására feljogosított tanár, az államtudományi államvizsgálati bizottság e. i. elnöke a II. alap- és jogtudományi államvizsgálati, Nagyvárad város törvényhatósági bizottságának, községi iskolaszékének és statisztikai bizottságának, a biharmegyei régészeti- és történelmi-egyesület választmányának tagja, nagyvárad-i ipartanodai bizottság elnöke, akadémiai könyvtárnok, Fürdő-utcza, Kudelka-féle ház.

*Roseneki dr. báró Roszner Ervin*, cs. kir. kamarás, képesített egyetemi magántanár, a jogtörténet és egyházi jog ny. r. tanára, az I. alap- s az államtudományi államvizsgálati, továbbá Nagyvárad város törvényhatósági s jogügyi bizottságának, községi iskolaszékének és szinügyi bizottságának, a biharmegyei régészeti s történelmi egyesület választmányának tagja, Biharvármegye t. főjegyzője, Sz.-László-tér, a takarékpénztári épületben.

*Dr. Zsögöd Benő*, köz- és váltóügyvéd, képesített egyetemi magántanár, a törvénykezési eljárás, váltó- és kereskedelmi jog tanára. Szolgálatátelre a kolozsvári m. k. t. egyetemhez beosztva.

*Dr. Nagy Ernő*, képesített egyetemi magántanár, az encyclopaedia, magyar közjog és politika ny. r. tanára, a II. alap- s az

államtudományi államvizsgálati bizottság, a párisi »Société d'Enseignement supérieur« rendes, a »Société internationale d'Économie sociale« levelező tagja, Apáczta-utca, Csathó-ház.

### NYILVÁNOS REDKIVÜLI TANÁR :

*Dr. Hoványi Gyula*, képesített egyetemi magántanár, a jogbölcseészet és büntetőjog ny. rk. tanára, a II. alap- s a jogtudományi államvizsgálati bizottságok tagja, a kar jegyzője. Olaszi, Hidegser-utca 19. sz.

### MAGÁNTANÁROK :

*Dr. Nemes Imre*, a bölcseészetből képesített egyetemi magántanár és főreáltanodai r. tanár, Olaszi, Uri-utca, 798. sz. a.

*Dr. Hoványi Ferencz*, orvostudor, nagyváradi-egyházmegeyi orvos, Biharmegyei t. fő- és a nagyváradi Püspök-fürdő orvosa, a közegészségtan és a törvéneyszéki orvostan magántanára, a közegészségtan előadó tanára a helybeli I. sz. papnöveldeben. Olaszi, hidegser-utca, 19. sz.

*Zboray Tamás*, premontrei kanonok-rendü áldozár, képesített főgymnasiumi tanár, az államszámviteltan magántanára, Olaszi, Uri-utca, premontrei társház.

### HITSZÓNOK :

*Dr. Karsch Lollion*, I. sz. áldozár, theologiai tanár, az államtudományi államvizsgálati bizottság kültagja.

### KÖNYVTÁRNOK :

*Dr. Személy Kálmán*, (I. sz. fent.)

#### • PEDELLUS :

K o r n L a j o s, az akadémiái épületben.

## III. Vizsgálati bizottságok.

### I. Alapvizsgálati bizottság :

Elnöke : *Dr. Sipos Árpád*, tagjai : *Dr. Bozóky Alajos*, *Dr. Molnár Imre*, *Dr. Br. Roszner Ervin*.

## II. Alapvizsgálati bizottság:

Elnöke: Dr. Molnár Imre, tagjai: Dr. Személy Kálmán,  
Dr. Nagy Ernő, Dr. Hoványi Gyula.

### Államtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnöke: Dr. Személy Kálmán; beltagjai: Dr. Bozók Alajos, Dr. Molnár Imre, Dr. br. Roszner Ervin, Dr. Nagy Ernő.

### Kültagjai:

Andrássy János, theologiai tanár,  
Beőthy Andor, Bihar megye alispánja,  
Dobozy Miklós, megyei főjegyző,  
Dr. Karsch Lollion, theologiai tanár,  
Sal Ferencz, kir. tanácsos, Nvárad város polgármestere,  
Dr. Tisza István, Bihar megye thatósági bizotts. tagja,  
országgy. képviselő.  
Tóth Dezső, megyei főügyész.

### Jogtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnöke: Dr. Bozók Alajos; beltagjai: Dr. Sipos Árpád, Dr. Személy Kálmán, Dr. Hoványi Gyula.

### Kültagjai:

Dr. Berkovits Ferencz, h. ügyvéd.  
Gedeon Ferencz, h. ügyvéd,  
Gyöngyössy Lajos, k. tszéki bíró,  
Hajdu Ferencz, k. tszéki bíró.  
Nesztor János, k. tszéki bíró.  
Ritók Zsigmond, kir. tanácsos, h. ügyvéd,  
Tóth Dezső, megyei főügyész.  
Turcsányi Ödön, kir. ügyész.

---

## IV. Az 188<sup>6</sup>/<sub>7</sub>. tanév története.

Az idei tanév 1886. évi szeptember elején nyitott meg, a szokott ünnepélyes módon szept. 14-én.

Reggeli 9 órakor ftdő Dr. Karsch Lollion, theologiai tanár s akadémiai hitszónok, a premontrei templomban előre bocsátott »Veni Sancte« után énekes nagy misét mondott, melynek végeztével a tanári kar és az akadémiai ifjuság a jogakadémia

disztermébe vonult. Ez alkalommal többek között jelen voltak: főtisztelendő Dr. Czobor Béla szemináriumi rector és K. Nagy Sándor k. alügyész urak is.

Először Dr. Bozók Alajos igazgató lépett a szószékre s a következő beszédet mondotta:

Mélyen tisztelt tanári kar!

Szeretett akadémiai ifjuság!

Üdvözlöm Önöket, kik itt egybegyültek, hogy a mindnyájunkra váró komoly munkát újból felvegyük és tovább folytassuk.

Egy új tanév kezdete a legjobb alkalom, hogy feladatunk iránt önmagunkkal tisztába jöjjünk és hogy minden erőnket összehozzuk, jó kedvvel fogjunk annak megoldásához.

Miben áll uraim Önök feladata? Abban, hogy e főtanoda falai között töltendő évek alatt magokat minél alaposabban ki-műveljék s magoknak mindazokat a szükséges ismereteket megszerezzék, melyekkel nem sokára a közügyet, a hazát, a trónt, a nemzetet kellend szolgálniok. Méltán mondjuk az ifjúságot a hazaleendő oszlopainak, az ifjak veszik át a vének örökét, hogy majdan ők is csonkítatlanul átszállítsák a késő unokákra. Csak ilyen félbeszakítás nélküli folytonosság mellett képzelhető az emberiségnek, valamint szűkebb magyar hazánknak fönmaradása. Ez a természet törvénye. Ámde a világtörténet tanúsága szerint a leghatalmasabb birodalmak és nemzetek is elenyésztek, valahányszor a fiatalság elkorcsosult s úgy testileg mint szellemileg az ősök örökét fentartani képtelen volt. Ez a komoly tanulság lebegjen mindig Önök előtt, ifju barátim, és serkentse Önöket arra, hogy minél szilárdabb oszlopaivá igyekezzenek válni a hazának.

Szép jelszó kétségtelenül a »jogállam«, közös célpontja minden művelt államnak, de nem szabad ám evvel a jelszóval csupán gonosz játékot üzni, hanem mindenkép azon kell lennünk, hogy a legszorosabb értelemben meg is valósítsuk. Azonban megvalósíthatjuk-e egy minden tekintetben hivatása magaslatán álló, egyedül a részrehajlatlan igazság szent tüzétől áthatott, az imáddott hazáért lelkesedni tudó jeles jogászkar nélkül? Avagy kire bizzuk a polgárok egyéni szabadságának, életének, vagyonának és becsületének, kire a haza elévülhetetlen jogainak, kire az egyház igazainak védelmét, kire az állam ezerféle kormányzati teendőit, ha nem a jogászokra? A jog előtt, ha annak védelme rettenthetetlen bátorságú, igaz lelkű, alapos képzettségű, tiszta erkölcsű férfiakra van bízva, még a nyers hatalom is megdöbben, az erőszak visszariad, a gonoszság hátrálni kénytelen. A hol ellenben a jogállapotok rendezellenek, a jognak védelme félénk, romlott, jellemtelen, önző kontárok kezében van, nem lehet szó »jogállamról«, mert ott nem a jog, hanem a részrehajló önérdek szerint mérik az igazságot, a polgárok az államot nem szeretik, hanem gyűlölik, az állami összetartást széthuzódás és visszavonás váltja föl, a társadalom bomlásnak indul, minden, bármily nemes

eszme csirájában elfojtatik, maga az állam pedig beláthatatlan válságokba, az örvény és bukás szélére sodortatik.

Már ebből is láthatják Önök, milyen fontos az igazi jogásznak élethivatása, s mekkora felelősséget vállal magára mindenki, a ki, miként Önök, a jogi pályának szenteli életét. E roppant felelőség súlyát csak úgy fogják elviselhetni, ha a legkomolyabban számot vetnek hajlamukkal, tehetségökkel, módjukkal, és ha erősen eltökélték magukat, minden lehetőet elkövetnek arra nézve, hogy ne az u. n. proletár, hanem a közhasznú tevékenységet kifejtő igazi jogászok számát szaporítsák.

Ez pedig, higgyék el nekem, nem könnyű feladat, de nem is legyőzhetetlen, föltéve, hogy ernyedetlen szorgalommal és lan-  
kadatlan kitartással fognak a tanuláshoz és minden kínálkozó alkalmat fölhasználnak, hogy ismereteiket kiszélesbítsék, ítélő tehetségöket megélesítsék, egyszóval igazi tudományos képzettséget szerezzenek magoknak.

Ma, midőn a létért folyó óriási küzdelem még a legjobb és legnemesebb erőket is, ugyszólván idő előtt fölemészti, csakis az átlagos középszerűség színvonalán fölül emelkedő tehetségek számíthatnak arra, hogy az életben boldogulni fognak, míg a magasabb ambíciózt nem ismerő, középszerű emberek gyakran leg-szerűnyebb vágyaik minimumát sem képesek elérni. Azért tanácslom Önöknek: ne vesztegessék el könnyen a mostani, soha többé vissza nem térő, tehát igazán pótolhatatlan ifju éveket, hanem használják föl minél takarékosabban, t. i. úgy, hogy egyetlen napot se engedjenek elmulni a nélkül, hogy szellemi tőkájüket ne gyarapítanak, mert „nem kérd s nem vár az idő, sebes rohanással halad el fölöttünk.«<sup>1)</sup> A tanulás módjára nézve pedig kövessék halhatatlan Eötvösünk figyelmeztetését: »Csak ha az egyes tárgyakat tökéletesen ismerjük, akkor juthatunk általános nézetekhez. Ki az egésznek ismeretét mindig csak az egészben keresi s a részletekkel mint figyelmére méltatlanokkal, nem foglalatoskodik, minden tudományban örök kontár fog maradni.«<sup>2)</sup>

De ne hanyagolják el egyéb köteleességeiket se.

Mindenek előtt viseltessenek kellő bizalommal és illő tisztelettel tanáraik iránt, kik semmi fáradságot sem kimélnék, hogy önöket derék és hasznos polgárokká neveljék. Tartózkodás nélkülözedhetnek hozzájuk, valahányszor akár tanulmányaik közben akár egyéb körülmények között kételyeik támadnak s megbízható utbaigazításra van szükségök. Biztosítom Önöket, hogy mindenkor a legszívesebben fogják Önöket fogadni és készségesen felvilágosítani.

Alkalmazkodjanak szorosán az akadémiai rend és fegyelemhez. Ne tőrjék meg, hogy a szivélyes baráti viszony és békés egyetértés Önök között bármí módon megzavartassék. Mint akadémiai

<sup>1)</sup> Kőlcsey Pbrainezis 255. l.

<sup>2)</sup> Gondolatok 367. l.



polgárok tartsanak össze és őrizzék meg féltékenyen nemcsak saját, hanem a nagyváradi kir. jogakadémiának jó hírnevét is.

Legyenek hálásak szülőik iránt, ne viszonzozzák szakadatlan jótéteményeiket keserűséggel, hiszen ha legkifogástalanabbul viselik is Önök magukat, sem képesek, a mivel nekik tartoznak, teljesen leróni.

Ügyeljenek szorosan a bevett társadalmi szokásokra és illem-szabályokra; a tudományokkal való foglalkozás nemcsak hogy föl nem menti Önöket azok alól, sőt fokozottabb mérvben kötelezi azoknak követésére. Csak ha így cselekesznek, fogja Önöket a világ művelt embereknek tartani.

Evvvel azonban egyáltalában nem akarom azt mondani, hogy a társadalmi előítéleteknek is kell hódolniok, sőt ellenkezőleg, a fölvilágosodás ezen előítéleteknek mielőbbi teljes kiküszöbölését követeli, mert makacs főtartásuk az emberi nem haladását és tökéletesbülését csak gátolja. Minden józan eszű ember p. beismeri, hogy a párbaj igen fonák és czélszerűtlen eszköz a megsértett becsületnek helyreállítására, de mert a becsületről és a lovagiasságról még mindig bizonyos előítéletek urálkodnak minálunk, a párbaj még egyre szedi hazánkban szerencsétlen áldozatait. Ha Európa legnagyobb, legtekintélyesebb és egyik legműveltebb nemzete, t. i. az angol, véget tudott vetni a párbajnak, mi is megkísérhetnők a párbaj kiküszöbölését, Önök például olyaténképen, hogy legalább addig, míg az akadémiát frequentálják, egy becsületbiróságot alakítanának magok között, melynek minden akadémiái polgár magát föltétlenül alávetni köteles legyen, de melynek ítélete soha se kényszerítse az illetőket arra, hogy öldöklő fegyverekkel rontsanak egymásra, hanem csakis arra, hogy valóságos sértés főnforgása esetében a sértő a sértettnek másnemű, de őt teljesen megnyugtató elégtételt adni tartozzék. »Ha valaki sárral dob, így szól nemzetünk nagy bölcselkedője b. Eötvös — nem viszonzozom, mert le kellene hajlanom s bemocskolnom magamat, ha ugyanazon fegyverhez nyulnék,“<sup>1)</sup> vagyis a sértett fél nem viszonzozhatja a sértést sértéssel, de önbíráskodást sem gyakorolhat, hanem ügyét azon társadalmi körök ítéletére kell bíznia, melyek között él és mozog, a társadalom pedig a nála védelmet keresőt okszerűen nem kergetheti el magától, hogy teljesen bizonytalan kimenetelű párbaj, tehát ismét csak az önségélynek egy neme által állítsa helyre becsületét.

Igen sok bajt és kellemetlenséget kerülhetnek ki az életben, ha t ü r e l e m h e z szoktatják magokat. »Idegen véleményt türni kevés ember tud — mond Kölcseynk;<sup>2)</sup> pedig ki türni nem tud, hogyan kívánhatja másoktól, hogy őt is türjék. Csak a gonosz nem kell türni, egyébként az ellenkező véleményt, a hol szük-

<sup>1)</sup> Gondolatok 369. l.

<sup>2)</sup> Parainesis 11. 50.

séges, ostromolni kell, de azt, vagy érette birtokosát gyűlölni, igazságtalanság. A türelmetlenség a lehető megegyezést előre kizárja. Jól mondja Greguss Ágost is: „Legkiálthatatlanabbak azok, a kiknek mindig igazuk van.”<sup>1)</sup>

Ápolják magukban a könnyőretességet és jószívűséget, de ne számitsanak hálára azok részéről, kikkel jót tettek, mert csak háláért tenni jót, uzsorástól is kitelik. Ki tettéért valamit kíván, nem esoda, ha annak mértékét is meghatározza s tettére tetszés szerint tesz kamatot. Az ily tevő legtöbbször hálátlant csinál, s később bünösnek hiszi magát az emberiséget s annak gyűlölésére szívét teljes joggal véli felhatalmazottnak. A nyomorult nem gondolja meg, miként önmaga naponként és pillanatonként az általa gyűlölt embertársaság jótételeivel és jótéteiből él, melyek nagyobbak, fontosabbak és gyakoriabbak mind azoknál, miket ő élte napjaiban másokra árasztani képes vala. (Kölcey)<sup>2)</sup>

Szeressék a hazát s legyenek készek érette bármely perczben mindenüket feláldozni, mert a hazának joga van tőlünk kívánni, hogy hozzá ragaszkodjunk, hogy minden erőnkől megvédjük, hogy előhaladását, fölvirágzását, anyagi és szellemi jólétét előmozdítsuk, hogy föntartására közreműködjünk. Kitől is várhatná mindezt a haza, ha saját fiaitól nem?

A hazaszeretettel multhatatlanul össze kell, hogy kapcsolják az ősköztől öröklött tántoríthatatlan hűséget koronás királyunk, alkotmányos intézményeink és törvényeink iránt, mert csak a rendületlen loyaltásunk megóvásában találhatjuk föl nemzeti létünknek megingathatatlan biztosítékát.

És végül óvják meg gondosan a szívökbe oltott vallásos érzületet, mely a gyarló embernek legnélkülözhetetlenebb palladiuma a földi élet ezerszeres viszontagságai és veszélyei ellen. Bármeekkora haladást tegyünk is a műveltségben, tudományban, fölvilágosodásban, még sem vagyunk képesek mindezekben kielégítést és megnyugtatót találni. »Mert ha a tudomány által, — miként nagynevű püspökünk csak nem régen mondá<sup>3)</sup> — a természeti bölcseséget s a természet tüneményeit s annak erejét meg is ismerhetjük, de azért még sem fogunk soha megelegedni, ösztönszerűleg magasabbra törekszünk; keressük létokát és czélját, melyet az itt létezőkben sohasem találunk föl, míg a való létoknak, az Istennek ismeretére nem jutunk, a kiből egyedül találunk kielégítést és megnyugvást!« Ne ütközzenek meg uraim azon sem, ha egy La Place arról panaszkodott, hogy kereste az Istent az egekben, de nem találta.

1) Mondások az élet könyvéből 37. l

2) Parainesis 138. l.

3) Nm Ipolyi Arnold püspöknek a váradi püspöki székebe történt beiktatása alkalmával megyéje híveihez intézett Főpásztori szózat 5. l.

»Nagyon messze járt — viszonzá erre igen találóan egyik nemzeti bölcselkedőnk<sup>1)</sup> — ha közelebb, saját szívében keresi, tán hamarabb ráakad vala.«

És ezzel az 1886/7. tanévet megnyitottnak nyilvánítom.

Azután Dr. Nemes Imre képesített egyetemi magántanár a következő értekezést olvasta fel.

### Az erkölcsi beszámítás.

Az emberi szellem önérző és öntudatos szabad lény. Mint önérző lény felfogja részint a külvilág, részint önmaga által benne előidézett változatokat érzetek és érzelmek alakjában; mint öntudatos lény érzelmi állapotait és ezek tárgyi okait megkülönbözteti egymástól és önmagától, mely megkülönböztetés objective a tudatot, subjective az öntudatot és concrete az ösztudatot vagyis észbeli tudatot hozza létre; végre mint szabad lény önmaga elé tüzött célok szerint öntudatos szabadsággal és szabad öntudatossággal érvényesíti önmagát. Szabadság által fejti elő önmagából erkölcsi villágát is s ennek mozzanatait, u. m. az erkölcsiséget, erényességet, jellemességet és becsületességet. Szabadság nélkül tehát nem lehet a szellemet annak gondolni, a mi; szabadság nélkül nincs erkölcsi élet, következésképp erkölcsi beszámítás sincs, melyről jelen ünnepélyes alkalommal szólni akarok.

A szabadság eszméje, Rosenkranz, a königsbergi egyetem hirneves psychologusa szerint, azon eredeti alaptulajdonság, mely az emberi szellem lényegét alkotja<sup>2)</sup>; a szabadság eszméje azon alapelv, mely a bölcsészeti erkölcestant vagyis etikát tudományná teszi. Ezért méltán tette hazánk halhatatlan emlékü és lángelméjü philosophusa, dr. Horváth Cyrill, a szabadság eszméjét az egész bölcsészeti erkölcestant tudományos alapelvevé, mondván: az egész etika, mint az ember erkölcsi életére vonatkozó módszeres ismeretekből álló tudomány e tételen alapszik: én szabad vagyok<sup>3)</sup>. E tétel képezi az erkölcsi beszámításnak is föltétét, conditio sine qua non-ját. Frauenstädt szerint erkölcsi beszámítás az akarat szabadsága nélkül nem gondolható<sup>4)</sup>.

Mit mondanak azonban az etikai deterministák ezen állításra? Ők is elismerik, hogy szabadság nélkül erkölcsi élet és erkölcsi beszámítás nincs. De éppen mivel deterministák, a szabadságot lehetőleg szűk körre szorítják az akarás és cselekvés világán belül. Kant azt mondja Gyakorlati ész című művében, hogy az akarat, midőn önmagát önelhatározás alakjában nyilvánítja, azaz akar, s midőn akarását kölsőleg időbeli tüneményben, azaz cselekvésben érvényesíti, bizonyos határozott indító ok (mo-

<sup>1)</sup> Greguss mondások 20. lap

<sup>2)</sup> Rosenkranz: Psychologie oder die Wissenschaft vom subjectiven Geist S. 415.

<sup>3)</sup> Dr. Horváth Cyrill: etikai előadásai.

<sup>4)</sup> Frauenstädt: Das sittliche Leben című mű 232.

tivum) által determináltak<sup>1)</sup>. Azonban e determinizmus közepett az önelhatározás és cselekvés első oka az akarat szabadsága, s nem a motivum<sup>2)</sup>. Innen Kant szerint minden öntudatos akarás és cselekvés szabad. Pl az erényes jellem a kínálkozó alkalmi okot akarásának és cselekvésének indító oka gyanánt használja, hogy az erényt szóval és cselekedettel gyakorolja, vigasztalja a szomorút, segítsen a szűkölködőn. Azonban az erény nem gyakorlását is választhatta volna, ha akarta volna, mivel az indító ok nem determinálja a szabad akaratot absolute, hanem relative. Schopenhauer Kant ellenében az akarás és cselekvés absolut determinizmusát vallja, midőn mondja: »Moralis szükségesség, melynél fogva minden embernek a beálló indító ok szerint kell a cselekedetet végrehajtania, mely a veleszületett és változhatatlan jellemével megegyező, s e szerint oly kimaradhatatlanul bekövetkezik, mint akármely ok okozata«<sup>3)</sup>. Következésképpen az akarás és cselekvés absolute függ először a motivumtól és másodsor a jellemtől. Mindamellett Schopenhauer azt is mondja, hogy az akarat lényege szabad<sup>4)</sup>, és hogy a szabadság néha a cselekvésbe lép<sup>5)</sup>. Tehát Schopenhauer absolut determinizmusa tarthatatlan, mert az akarás és cselekvés relative szabad. E szabadság teszi az akarás és cselekvés indeterminizmusát, ellenben a motivumtól és jellemtől való függése determinizmusát tünteti elő.

A szabadság indeterminizticai és determinizticai rövid vitatása által nyert konkrét eredmény tehát ez: Az öntudatos szabad szellem akaratának belső és külső nyilvánulása, vagyis az akarás és cselekvés részben szabad, részben nem szabad. E szempontból fogjuk az erkölcsi beszámítást is előadni.

Mi az erkölcsi beszámítás? Az erkölcsi beszámítás (imputatio moralis) alatt értünk oly erkölcsi ítélest, mely szerint az öntudatos szabad szellem lelkiismerete az erkölcsi személy szabad cselekedeteinek jóságát vagy gonoszságát meghatározza és a jó cselekedetet a cselekvőnek érdemül (meritum morale), a rossz cselekedetet bűnül (demeritum morale) számítja be.

Az erkölcsi ítélest a lelkiismeret erkölcsi törvény szerint eszközli. Azért a lelkiismeret Kant szerint a cselekedet erkölcsi beszámításának subjectív, az erkölcsi törvény pedig objectív elve<sup>6)</sup> Lássuk az erkölcsi beszámításnak eme elveit.

Mi a lelkiismeret? A lelkiismeret, conscientia, mely latin szó Schopenhauer szerint a Horatius-féle conscire sibi kifejezéstől származik<sup>7)</sup>, az öntudatos szabad szellem érzési, ér-

<sup>1)</sup> Kant: Kritik der practischen Vernunft című mű III. szakasz.

<sup>2)</sup> Kant: Kritik der reinen Vernunft cz. mű elemtanának II. része.

<sup>3)</sup> Schopenhauer: Vierfache Wurzel 49. §.

<sup>4)</sup> Schopenhauer: Freiheit des Willens 97. l.

<sup>5)</sup> Schopenhauer: Welt als Wille und Vorstellung I. köt. 55. §.

<sup>6)</sup> Kant: Metaphysische Anfangsgründe der Tugendlehre 13. §.

<sup>7)</sup> Schopenhauer: Die beiden Grundprobleme der Ethik 170. l.

telmi és észbeli önmegítélése az akaráson és cselekvésen belül. Csakhogy ezen önmegítelés Kant és Frauenstädt, Schopenhauernek ezen jeles tanítványa szerint erkölcsi oldalról tekintendő, mert pl. a művész is megítéli önmagát, hogy létrehozott műremekében a szép eszméjét teljesen megvalósította-e; a tudós szintén megítéli önmagát, hogy tudományos munkájában mennyire felelt meg a maga elé tűzött tudományos eszmének<sup>1)</sup>. Mindezen önmegítelésről a lelkiismeret különbözik, mint erkölcsi önmegítelés, mely szerint az emberi szellem önmagának, mint cselekvő lénynek, az ész erkölcsi törvényei iránt való érzési, értelmi és észbeli viselkedését ítéli meg az akarás és cselekvés körén belül. Lássuk tehát a lelkiismeretet érzési, értelmi és észbeli oldalról.

1) A cselekvő személy megítéli önmagát, hogy minő érzéssel viselkedett a cselekedet objectív elemei iránt. Vonzalom vagy ellenszenv, remény vagy félelem, szeretet vagy gyűlölet, öröm vagy szomorúság, tisztelet vagy tiszteletlenség vezette-e akarásában és cselekvésében? A lelkiismeret ezen oldalról tekintve, mint erkölcsi érzés (sensus moralis) tűnik elő, mely az akarásnak és cselekvésnek a szellem subjectív világában rejlő titkos indító okait, Kant szerint az érzési indító okokat, tekinti és határozza meg. Krug az ilyen indító okokat érzületeknek nevezi<sup>2)</sup>, pl. a jó tett iránt vonzalommal bíró szellemben a lelkiismeret, mint erkölcsi érzés nyilvánul. Az erkölcsi érzés a jó cselekedet iránt cselekvés előtt tiszta vonzalommal, vidámsággal viselkedik, cselekvés után kimondhatatlan örömet érez, mely az erkölcsös, erényes embernek legédesebb jutalma, mennyországa e földön. Ellenben a rossz cselekedet iránt az erkölcsi érzés ellenszenvé nyilvánul, melyet azonban a rossz szokások, vágyak, gerjedelmek és szenvedélyek elnyomni törekedeznek, innen a lelkiismeret, mint erkölcsi érzés, nyugtalansága, izgatottsága a cselekvés előtt. Cselekvés után azonban, ha az erkölcsi érzés még nincs teljesen eltompítva, elfojtva, áttör a rossz szokásokon és szenvedélyeken, furdalással, mardosással, elcsüggedéssel, sőt kétségbeeséssel tölti el a szellemet. Az ily állapot valóságos pokoli kín és gyötrelm. Sokratesről feljegyezték tanítványai, miszerint nekik gyakran mondogatta, hogy geniusa van, ki mindig megmondja neki, hogy mit ne tegyen. E genius nem egyéb, mint a lelkiismeret érzési oldala, mely a rossz tett iránt ellenszenvét tanúsítja, melyet Sokrates negatív sugallat alakjában fogott fel. Van azonban az erkölcsi érzésnek pozitív sugallata is, mely által a jót helyesli. Sajnos azonban, hogy a legtöbb emberben az erkölcsi érzés a vágyak, hajlamak, gerjedelmek, indulatok, rossz szokások és szenvedélyek által teljesen el van nyomva úgy, hogy érzéketlen szívekhez szól.

<sup>1)</sup> Frauenstädt: Das sittliche Leben 101. l.

<sup>2)</sup> Krug: Aretologie §, 1. Anmerk. 1.

2) A cselekvő megítéli önmagát, hogy értelme minő tudással bir subjective saját erkölcsösségéről, objective az akarás és cselekvés indító okáról, céljáról, eszközéről, a kivitel módjáról, a viszonyokról és föltételekről, melyek Frauenstädt szerint a cselekedet erkölcsi becsének megítélésére nagyon módosítólag folynak be<sup>1)</sup>. Concrete a két oldalú megítélést együttesen folyamítja.

Subjective a lelkiismeretnek, mint értelemnek, öntudatosan kell önmagát erkölcsileg ismernie, azaz ismerje a cselekvő saját erkölcsi értékét vagy értéktelenségét, jellemét vagy jellemtelenségét, érdemét vagy bűnét; objective tudomással kell birnia a cselekedet összes elemeiről, melyeket az előbb érintettünk; concrete pedig tisztán kell a lelkiismeretnek a közte és a cselekedet közti erkölcsi viszonyt fölfognia, melyben a cselekedet többnyire kötelesség alakjában lép a lelkiismeret elé.

E concret viszonynál fogva a lelkiismeret értelmi oldala kiterjed egy a szellem önismeretére, mint a cselekedet ismeretére egyaránt. Ismernie kell tehát a lelkiismeretnek, hogy a cselekvő jelleme jó-e vagy rossz, mert Kant és Schopenhauer szerint a cselekedet a jellemtől függ, másodszor ismernie kell a jellemből folyólag a cselekedet jóságát vagy gonoszságát. Innen a régiek a lelkiismeretet a jó és gonosz tudásának tartották (*conscientia recti et pravi*)<sup>2)</sup>.

Az ily lelkiismeret ítélete a cselekvés előtt és után helyes. Ha ellenben a lelkiismeret értelmi oldala ismeri ugyan saját erkölcsösségét és a cselekedetnek is némely objectiv elemét, azonban az objectiv elemek közül a viszonyokon kételkedik, hogy vajon az erkölcsi törvény alkalmazható-e a fenforgó esetre: úgy a lelkiismeret helytelen. Így pl. tudja valaki, hogy az erkölcsi törvény így szól: ne lopj, azt is tudja, hogy lopott árucziket nem szabad venni, de kételkedik, hogy vajon azon tárgy, melyet meg akar venni, lopott tárgy-e vagy nem. Az ilyen lelkiismeret tudási oldalról tekintve helytelen<sup>3)</sup>.

3) Megítéli önmagát a cselekvő személy, hogy öntudatos esze bir-e az ész erkölcsi törvényeinek ismeretével, mert a lelkiismeret, Kant szerint, mint praktikus ész saját természetébe oltott eredeti törvényei (*leges originariae*) szerint kötelez mindenkít az erkölcsi jóra (*bonum morale*) és tiltja az erkölcsi rosszszat (*malum morale*), azért törvényei egyetemesek, szükségképeniek és közérvényűek. Tehát a lelkiismeret, mint ész, a cselekvés előtt az erkölcsi törvényhozó tisztét viseli, parancsol és tilt. Parancsolása kötelességet, tiltása abba hagyást fejez ki. Cselekvés után a lelkiismeret, mint bíró lép föl s ítélete vagy helyeslő vagy kárhoztató a szerint, a mint az ember az erkölcsi törvényt

<sup>1)</sup> Frauenstädt : Das sittliche Leben 93. l.

<sup>2)</sup> Krug : Aretologie §. 20. Anmerk. 2.

<sup>3)</sup> Purgstaller : Erkölccstan 69. l.

megtartotta vagy meg nem tartotta. Kant a lelkiismeretet, mint rettenetes hatalmat említi, mely az embert mindenhová kíséri, mint árnyéka, ha elmenekülni szándékozik<sup>1)</sup>. A lelkiismeret, mint ész, az önmegítélésben figyelembe veszi, hogy az ember tudta-e objective az erkölcsi törvényeket az akarás és cselekvés minden egyes esetére helyesen alkalmazni vagy nem. Pl. az, ki a hazugságot vagy esküszegést némely esetben megengedhetőnek itéli, vét az ész törvényeinek egyetemessége és közérvényűsége ellen, mivel a hazugság és esküszegés nem képez kivételt egy esetben sem az erkölcsi törvény alkalmazhatóságának esetei közül. Ily önmegítélés alkalmával a lelkiismeret értelmi oldala is az észhez járul, mivel ilyenkor a cselekedet subjektív és objectív elemeiről van szó, a mi már az értelem dolga.

A lelkiismeretet észí, értelmi és észbeli oldalról tulnyomólag mint a szellem subjectív erkölcsi önmegítélését vizsgáltuk. A mint azonban a lelkiismeret a szellem erkölcsi önmegítélésétől elvonatkozik és a cselekedetre, mint tényre, reflectál, hogy annak erkölcsi becsét megítélje és a cselekedet szerzőjére viszonyítsa: azonnal a lelkiismeret az erkölcsi beszámítás alakjában érvényesíti önmagát. Mindamellett az erkölcsi beszámítástól lényegileg különbözik. De tétkedését tekintve, kiterjed concrete ugy a cselekvő szellemre, mint ennek létrehozványára, a cselekedetre. Tekintsük tehát e concret szempontból a lelkiismeret tétkedését a cselekedettel való viszonyában, melyben az erkölcsi beszámítást eszközli. Más szóval: szóljunk az erkölcsi beszámításról behatóan.

1. Midőn a lelkiismeret a cselekedetet megítéli, az ész erkölcsi törvényét veszi mérvadóul s azt vizsgálja, minő érzellemmel viselkedett a cselekvő szellem, mint érző lény, az erkölcsi törvény iránt. Vajon tisztelet-, remény- vagy félelemből cselekedett-e a törvény szerint? Pl. egy szegény utas, ki egy gazdag embernek elvesztett pénzösszegét megtalálta, tiszta becsületességből visszaadja a talált pénzt. A becsületesség, mint őszinte és igaz érzület, az erkölcsi törvény iránti tisztelet indító oka, mely minden érdeket, reményt vagy félelmet kizárva, a szegényt egyedül azért indította a pénz visszaadására, mivel az erkölcsi törvény szerint kell az embernek, hogy mindenkinek, még a gazdagnak is, javát akarja.<sup>2)</sup>

2. Az erkölcsi törvényt és a vele járó köteleességet a lelkiismeret, mint értelmi tudás veszi szemügyre, mert Kant szerint nincs erkölcsi törvény, melynek köteleesség meg nem felel. Ennélfogva, mivel vannak köteleességeink a természet, emberiség, Isten és önmagunk iránt, vannak különféle erkölcsi törvényeink is, melyek Kant Gyakorlati ész bírálata szerint az öntudatos észbe olt-

1) Rosenkranz-féle kiadás IX. köt. 204. l.

2) Frauenstadt: Das sittliche Leben 90 l.

vák, s mint ilyenek állandók, változatlanok, mint a természeti törvények, továbbá mindenkire kötelezők, azaz egyetemesek. Már most a lelkiismeret mindazon cselekedeteket, melyeknek kötelességet kell kifejezniök, az ész törvényeihez viszonyítja és vizsgálja, megegyeznek-e a cselekedetek az ész törvényeivel vagy nem. A megegyezést vagy meg nem egyezést a lelkiismeret ítélet alakjában teszi, mely ítéletben a cselekedet subjectum, erkölcsi tulajdonsága praedicatum. Az erkölcsi törvénnyel megegyező cselekedetről a lelkiismeret ítélete így szól: ez a cselekedet jó, az ellenkezőről így ítél; ez a cselekedet nem jó. Szóval: a cselekedetnek a lelkiismeret által való viszonyítása az erkölcsi törvénnyel és a vele járó kötelességhez egyfelől, másfelől a törvénnyel való megegyezése vagy meg nem egyezése, melyet a lelkiismeret ítélettanilag tesz, erkölcsi ítélet. E szempontból mondja Leibnitz theodicea című művében, hogy az összes emberi cselekedetek vagy jók vagy rosszak, közép eset nincs, mely szerint a cselekedet erkölcsi minőségét tekintve jó is, rossz is, hanem a cselekedet vagy csak jó, vagy csak rossz. Bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu, azaz a jót a teljes épség, a rosszat akármely hiány teszi<sup>1)</sup>. — Ennélfogva a cselekedetnek az ész erkölcsi törvényeivel teljesen megegyezőnek és összhangzónak kell lennie, hogy a lelkiismeret értelmi oldalról a cselekedetet jónak ítélje. Ha pedig a cselekedet egészben vagy részben, pl. indító okára, céljára vagy módjára nézve az erkölcsi törvénnyel és a vele járó kötelességgel ellentétben áll, úgy a lelkiismeret a cselekedetet erkölcsileg rossznak ítéli, pl. a szegénynek való adakozást erkölcsi törvény parancsolja, azonban nem szabad lopni azon célból, hogy a szegénynek adakozzék az ember. Itt ugyan a cél jó, de az eszköz rossz. Következőleg világos, hogy mily egyoldalú és helytelen azon tan, mely szerint egyedül a szándék, cél szentesíti az eszközt. Finis sanctificat media, mert így jó szándékból lopni, csalni és hazudni szabadna, a mi erkölcsileg tilos<sup>2)</sup>. A cselekedet tehát vagy jó vagy rossz. Eddig terjed a lelkiismeret tudási oldala, mely a cselekedetet Krug szerint mint jót vagy rosszat me g i t é l i.

3) A lelkiismeret akarati oldalról az akarat szabadságát vizsgálja, mely szerint az akarat önmagát elhatározta és külsőleg cselekvés alakjában nyilatkozott meg, vagy pedig önmagát el nem határozván, nem cselekedett. Viszonyítja az akaratot úgy az önelhatározás és cselekvés, mint az el nem határozás és nem cselekvés oldaláról az ész törvényéhez és a törvénnyel járó kötelességhez. Ez az objectiv oldal az akarásban és cselekvésben. Azután viszonyítja az akaratot subjective az akarás és cselekvés érzési indító okaihoz, melyek szerint vajon remény-, félelem-

<sup>1)</sup> Leibnitz : theodicea Part. I. nr. 33.

<sup>2)</sup> Purgstaller ; Erkölcsstan 60 I.



vagy tiszteletből cselekedett-e a törvény szerint és teljesítette a kötelességet, pl. a ki azért tesz jót a szegénynyel, mert benne az emberi méltóságot tiszteli, azt cselekedetében subjective az erkölcsi törvény iránti tisztelet indító oka, objective az emberiség iránti kötelességteljesítés, mint cél, vezette.

Ha tehát az akarat szabad önelhatározása és cselekvése objective az erkölcsi törvénynyel és kötelességgel, subjective pedig a törvény iránti tisztelettel megegyezésben és összhangzásban van: úgy a lelkiismeret a cselekedetet, mint erkölcsileg jót, a cselekvő személynek érdemül számítja be. A cselekedet objective és subjective elemeinek concret összhangzása nélkül, mint fennebb a Leibnitztól felhozott idézetből láttuk, nincs jó cselekedet. E concret összhangzás nélkül minden szabad cselekedet erkölcsileg rossz, s mint ilyent a lelkiismeret a cselekvőnek bűnül számítja be.

Az erkölcsi beszámítás tárgyát tehát az akarás, cselekvés és a kettő egységéből létrejött cselekedetek teszik, melyek kötelességeket fejeznek ki, s melyek által a kötelesség teljesített vagy megsértetett. E szerint a kötelességek köre az erkölcsi beszámítás körével összeesik. Minthogy szabadság nélkül, a mint fennebb láttuk, erkölcsi beszámítás nincs, ennélfogva az erkölcsi beszámítás körébe nem tartozik egy önkénytelen, szándéknélküli mozgás és tevékenység sem, pl. esés, nevetés, sirás, ásitás, reszketés, remegés, visszarettenés stb. Hasonlóképen nem tartozik a szándéknélküli vágy, gondolat, érzelem és gerjedelem. Ha azonban a szabad akarat hozzájuk járul és azokat igenli, úgy azok is az erkölcsi beszámítás tárgyait képezik, s a lelkiismeret a cselekvőnek érdemül vagy bűnül számítja be. E szerint nemcsak cselekedetek, hanem gondolatok és kívánságok is, melyeket az akarat igenelt, terhelhetik a lelkiismeretet<sup>1)</sup>.

A jó cselekedetek az öntudatos szabad szellemet az erkölcsösség, erényesség és jellemesség színében tüntetik elő. Ellenben a rossz cselekedetek az erkölcstelenség, vétkesség és jellemtelenség bélyegét nyomják rá. Tehát a szent írás szerint miként a fát gyümölcséről, úgy az embert cselekedeteiről lehet megismerni. Schopenhauer szerint: A cselekedet motivumával együtt a cselekvő jellemének bizonyítványa, jele<sup>2)</sup>. Aristoteles pedig így szól a cselekedet- és az ember jelleméről: *τὰ δ'ἔργα σημεῖα τῆς ἕξεως ἐστὶ* <sup>3)</sup>. A cselekedetek a jellem jelei.

Hogy a lelkiismeret valamely cselekedetet az embernek érdemül vagy bűnül számithasson be erkölcsileg, figyelembe kell venni azon akadályokat is, melyek miatt a cselekedet az akarás és cselekvés szerzőjének sem érdemül, sem bűnül nem számitható be.

Valamint az erkölcsi beszámítást a lelkiismeret az öntuda-

<sup>1)</sup> Frauenstädt: Das sittliche Leben 105. 1.

<sup>2)</sup> Schopenhauer; Die beiden Grundprobleme der Ethik 94. 1.

<sup>3)</sup> Rhetorica I. 9.

tos szabad szellem érzési, tudási és akarási álláspontjáról eszközli, melyről a cselekedetet vizsgálja, megítéli és beszámítja: szintugy az erkölcsi beszámítás akadályait is három oldalról fogjuk tekinteni, u. m. elmei, kedélyi és akarati oldalról. Ezen akadályok a beszámíthatóságot (imputativitas, Zurechnungsfähigkeit) megszüntetik, de nem minden esetben, a mint látni fogjuk.

1) Elmei oldalról tekintve, a cselekedet nem számítható be a cselekvőnek, hogyha teljes tudatlanságban volt a cselekedet indító okára, céljára, eszközére, módjára és viszonyaira nézve, példa rá a kis gyermek, ki késhez nyulván, önmagát megsebesíti, vagy az örült, ki önmagát meggyilkolja. Van azonban részleges tudatlanság is, mely nem terjed ki a cselekedet minden elemére, hanem csak egyes elemre. Az ily tudatlanság a beszámíthatóságot nem semmisíti meg, pl. ha az orvos tévedésből gyógyszer helyett mérget rendel a betegnek s a beteget megöli, ez csak részleges tudatlanságból eredt, mely egyedül az eszközre vonatkozik, de nem a cselekedet többi elemeire, következésképp a beteg megölése méreg által tévedésből az orvosnak bűnül számittatik be, mivel az ignorantia az orvos részéről eltávolítható lett volna, hogyha ügyel vala, midőn receptjét írta. Olykor kiterjed a tévedés az indító okra, pl. ha az ember az éjjel belépő szolgáját rablónak tartván, lelövi, ugy e tettet az indító ok helytelen ítéletéből, vagyis tévedésből követte el.

Máskor vonatkozik a részleges tudatlanság az erkölcsi törvényre, példa rá az, ki hazugságnak nem tartja azt, ha magát vagy embertársát szorultságból igaztalan beszéd által kihuzza. Itt az eltávolítható ignorantia az ész erkölcsi törvényére terjed, mely így szól: ne hazudj. Kant és az idősebb Fichte szerint hazudni nem szabad<sup>1)</sup>. És így tovább lehet ugy a teljes, mint a részleges tudatlanság szempontjából való beszámíthatóságra számos példát felhozni. Eredmény azonban az, akármennyi példát hozunk is fel, hogy a teljes tudatlanságból eredt cselekedet szerzőjében a beszámíthatóság nem lehet föl, ellenben a részleges tudatlanságból eredt cselekedet szerzőjében föllelhető.

2) Kedélyi oldalról tekintve, az indulatokból eredő felindulások képezik az erkölcsi beszámítás akadályait, de ezek sem minden esetben. Pl. a nagy lázban levő beteg káromkodása vagy átkozódása erkölcsileg nem számítható be, mivel beteges idegállapota hatván kedélyére, ebben szükségképpen nagymérvű felindulást idézett elő, mely az észet elhomályosította ugy, hogy az ész nem tarthatta az erkölcsi törvényt a kedély és akarat elé. Ellenben ha tiszta kedélyi állapotban volt az ember s kereste a felindulás állapotát, ugy akarta az ebből eredő cselekedetet, következésképp számittatik neki, pl. a ki kereste az alkalmat, hogy haragra gyuljon és veszekedjék, vagy a ki magát leiszsza és ke-

<sup>1)</sup> Kant: Gyakorlati ész bírálata. Hartenstein-féle kiad. VII. köt. 367. l.

déli felindulásában éktelenül káromkodik. Az ilyennél az erköcsi beszámíthatóság esete forog fenn, mivel akarta a tettet, hogy t. i. veszekedjék, káromkodjék, azért a tett erköcsileg beszámíttatik neki. Erre illik ama közmondás: *qui est causa causae, est etiam causa causati.*

3) Az akaratot tekintve, megkívántatik, hogy belső nyilvánulásában öntudatosan szabad önelhatározással tétkedjék s másodszor külső nyilvánulásában vagyis cselekvésében physikailag független legyen. Az akaratnyilvánulás mind belsőleg, mind külsőleg akadálylyal küzdhet. Ott a kénytetéssel (*necessitatio*, *Nöthigung*), itt a kényszerrel (*coactio*, *Zwang*.) Lássuk a beszámíthatóság eseteit ezekkel szemben.

Azt mondják a scolastikusok, *voluntas cogi non potest.* Ez annyit jelent, hogy az akarat belsőleg kényszerítésnek nincs alávetve, mivel szabad. Tehát az akaratot az indulatok, vágyak, hajlamak, gerjedelmek és szenvedélyek nem kénytethetik valaminek akarására és cselekvésére, ha nem akar, mert szabad, ennél fogva hatalmában áll, hogy azokat kövesse vagy ne. Mind a kettő tőle függ. A szenvedélyben sinlődő akarat a szenvedély bilincseit bármikor széttörheti, csak akarja. Akarhatja, mert szabad. A ki ezt nem teszi szenvedélyeivel szemközt, az Aristoteles szerint erköcsileg rabszolga. Azt mondja ugyanis Aristoteles *nichomachus*i etikájában: A rabszolgaságot nem tartom a társadalomban eltörlelendőnek, mivel az tényleg az erköcsi világban is megvan. Mindaz, ki valamely szenvedélynek uralma alatt áll, erköcsileg rabszolga. Valódi szabadságunkat tehát szellemünk világában találjuk. E világban a szabadsággal szemközt semmi erköcsi akadálynak az erköcsi beszámíthatóság tekintetében helye nincs, mert minden cselekedet, melyben az akarat szabad önelhatározásának kellett és lehetett volna nyilvánulnia, az embernek érdemül vagy bűnül beszámíttatik, pl. a vágy, mely az akaratot lopásra vagy csalásra indítja, de a jogi büntető törvény-től való félelem visszatartja, az erköcsi beszámítás előtt nem képez belső akadályt, mivel a szabadság által az öntudatos szellem a vágyat mindig elnyomhatja. Másodszor a lopás és csalás szándéka meglevén, habár egyik sem nyilvánult külsőleg cselekvésben, az embernek bűnül számíttatik be.

Azonban nem számíttatik be az akarat külső nyilvánulása vagyis cselekedete, hogyha physikai kényszer által lett d eterminálva, ilyen pl. azon katonának tette, mely szerint erőszakosan kellett őrhelyéről távoznia, mivel fegyveres csapat üzte el onnan; ha ellenben a katona gyávaságból menekült el, még mielőtt a fegyveres csapat odaérkezett, tette bűnül számíttatik be.

Mint hogy tehát az erköcsi beszámítás az akadályok miatt részint megszünik, részint nem: ennél fogva a cselekvés szerzője, ha cselekedetét bűnül számítja be lelkiismerete, törekszik saját

lelkiismerete és mások előtt a bünt elmei oldalról tévedéssel, vigyázatlansággal vagy tudatlansággal, kedélyi oldalról legyőzhetetlen felindulással, ellenállhatatlan vágygyal, akarati oldalról pedig a szenvedély uralmával, akarati gyengeséggel vagy állhatatlansággal palástolni. Ezt nevezzük ethikai mentogetésnek. A mentegetésből származik a rossz cselekedet szépitgetése. Azért mondja Wieland: Unsere Schuld und Unschuld sind unendlicher Missdeutungen, unendlicher Beschönigungen fähig.

Csakhogy a mentegetés okai, a mint az erkölcsi beszámítás akadályainak méltatásából láttuk, többnyire tarthatatlanok, és így a cselekedet erkölcsileg beszámíttatik.

1. Vegyük például azt, ki tévedéssel vagyis helytelen ítéllettel akarja bűnét mentegetni. Igaz, hogy tévedni emberi (errare humanum est), hanem a kötelességekkel járó dolgokban való tévedés, melyet éber figyelemmel és vigyázattal ki lehetett volna könnyen kerülni, vétkes s mint ilyen bűn, s a belőle eredő tett szintén bűn, példa rá az orvos, ki tévedésből a betegnek gyógyszer helyett mérget rendel. Vigyázatlansággal, mely némely ethikus szerint már magában véve bűn, sem mentegetheti magát senki, mert ha órködő, óvatos és előrelátó lett volna, a vigyázatlanság állapota nem fordult volna elő, pl. a ki vigyázatlanságból vad helyett embert lö, annak tette erkölcsileg bűnül számíttatik be, mert kötelessége volt először meggyőződést szerezni, hogy vad van-e előtte vagy ember. Ha pedig a dolog kétesnek látszott, kötelessége volt nem löni, nehogy embert löjjön. A mi pedig a tudatlanságból származó cselekedet erkölcsi beszámítását illeti, ugy az ignorantianál csak ugy van helye a mentegetésnek, hogyha az ignorantia el nem távolítható, példa rá az, ki idegen nép közé menvén s annak nyelvét nem értvén, tételes törvénye ellen vét<sup>1)</sup>, ha ellenben az ignorantia eltávolítható volt, ugy a mentegetésnek nincs helye, példa rá az, ki egy idegen falun pipázva megy át, hol a pipázás tilos, s ki, ha kérdőre vonatik, azzal mentegeti magát, hogy nem volt tudomása a pipázás tilosságáról. Ez nem elégséges ok mentegetésére, mivel a falu végén kifüggesztett táblán láthatta volna a pipázás tilosságának jelvényét. Tette tehát bűnül számíttatik be.

2. A kedélyi felindulás esetei sem mindig olyanok, melyekben valaki tetteit, a ki indulatában káromkodik, verekedik, más megsebesit vagy megöl, mentegetni tudja. Igaz, hogy a féktelen indulat az észet elhomályosítja s nem engedi, hogy az akaratot az erkölcsi törvény determinálja, s így az akarat a féktelen indulatban Schopenhauer és Hartmann szerint, mint esztelen akarat (unvernünftiger Wille) érvényesül: azonban itt figyelembe veendő, hogy vajon a felindulás eltávolítható volt-e vagy nem. Első esetben a mentegetésnek nincs helye, pl. a ki kereste az al-

<sup>1)</sup> Purgstaller : Erkölcsstan 64. l.

kalmat, hogy felinduljon és veszekedjék. Utóbbi esetben a mentegetésnek hely adatik, pl, a ki a nagy lázban káromkodik és átkozódik.

3. Akarati oldalról a rossz tettet sokan azzal mentegetik, hogy a szenvedély szokássá vált és uralma kormányozza az akaratot. Igaz, de az akarat szabadságát nem semmisítette meg, hanem elnyomta. *Voluntas cogi non potest*. Ennélfogva az akaratnak hatalmában áll a szenvedély rabságából, a szokás nyűgéből bármikor kiszabadulni, csak komolyan akarja. E szerint a szenvedély tetteinek mentegetése erkölcsileg nem bír semmi alappal, tehát az ily tettek mind beszámíthatnak. Vannak olyan emberek, kik a rossz cselekedetet az akarat gyengeségével és állhatatlanságával akarják mentegetni. A lelkiismeret erkölcsi ítélőszéke előtt ez sem fogadható el mentegetési okul, mivel mind az akarati gyengeség, mind az állhatatlanság az erkölcsi jellem hiányos vonásai, melyeket tökélyes jellemvonások, u m. az akarati erély és állhatatosság, mint erények által, kell mindenkinek pótolnia, mivel az öntökélyesülés elvénél fogva mindenkinek kötelessége önmagát tökélyesíteni. Ezt állították föl elvül a stoicusok, ezt újabb időben Leibnitz és nálunk Horváth Cyrill, ki az erkölcsi cselekedetek legfőbb elve gyanánt ezt tüzte ki: »Légy valódi ember a természet, emberiség, Isten és önmagad iránt«<sup>1)</sup>. Következéleg akarati oldalról a mentegetésnek helye nincs, kivéve azon esetet, melyben az akarat nyilvánulása külsőleg physikai kényszernek volt alávetve, a mint ezt a fennebb felhozott példák-ból láttuk.

Az erkölcsi beszámítást a lelkiismeret eszközölvén, az embert belsőleg jutalmazza vagy bünteti. A jó cselekedet tiszta örömet, szellemi boldogságot, mint valódi erkölcsi jutalmat, a rossz cselekedet pedig bánatot, gyötrelmet, sőt kétségbeesést, mint erkölcsi büntetést eredményez. Például egy jó cselekedetre, melyet az ember 10 év előtt végrehajtott, mindig örömmel emlékezik vissza, ellenben egy ugyanannyi idő óta elkövetett rossz cselekedet mindig lelki fájdalommal tölti el az embert. Van tehát a belső erkölcsi világban egy bíró, ki előtt számot kell adnunk minden cselekedetünkről, a jóról ugy, mint a rosszról. É biránk a lelkiismeret, mely az ember erkölcsi világa méltóságának folytonos fentartója, s melynek szava bennünk isteni.

A lelkiismeret belső forumához tartozó erkölcsi beszámítástól meg kell különböztetnünk a jogi beszámítást (*imputatio juridica*), mely a cselekedetet jogi törvény szerint itéli meg és számítja be a cselekvőnek.

Mint hogy a jogi törvények a szabadság külső érvényesítését determinálják, ennélfogva a jogi beszámítás csak a külső cselekedetet veszi tekintetbe azon elv szerint: de *internis*

<sup>1)</sup> Horváth Cyrill; ethikai előadásai.

non judicat praetor, azaz a belsőkről nem ítél a bíró. A jogi beszámítás ítélőszéke tehát külső (forum externum). Ellenben az erkölcsi törvények a szabadságnak ugy belső, mint külső érvényesítését determinálják, a mint ezt Krug etikájában mondja<sup>1)</sup>.

Egy és ugyanazon cselekedetet lehet tehát erkölcsi és jogi beszámítás szerint meghatározni, pl. valaki ígéretet tesz másnak, hogy tartozását helyette lefizeti. Ha az ígérő nem teljesíti adott szavát, ugy a bíró az illetőt följelentés folytán ígérete teljesítésére szoritja. Ellenben a lelkiismeret az erkölcsi beszámítás alkalmával az ígéret nem teljesítésében nemcsak az erkölcsi törvény megsértését látja, tehát nemcsak bűnül számítja be az illetőnek: hanem az ígéret teljesítése esetében azt is tekinti, hogy az ígérő mily indokból, remény, félelem vagy az erkölcsi törvény iránti tiszteletből teljesítette-e az ígéret kötelességét.

Ebből látható, hogy míg az erkölcsi beszámítás a cselekedet belső és külső erkölcsiségét, azaz az erkölcsi törvényekkel való megegyezését vizsgálja: addig a jogi beszámítás a cselekedet külső törvényszerűségét (legalitas) veszi szemügyre<sup>2)</sup>.

Azonban akármelyik szerint határozzuk meg magunk és mások cselekedeteit, odatörekedjünk, hogy cselekedeteinkben a külső vagyis jogi törvényszerűséghez való alkalmazkodás által jogtisztelünket nyilvánítsuk mások élete, személye, szabadsága és birtoka iránt, az erkölcsi törvényekkel való megegyezés és összhangzás által pedig önmagunkat a fennebb említett öntökélyesülési elv szerint folytonosan tökélyesítsük. Mert miként a természeti világrendben nincs megállapodás, ugy az erkölcsi világrendben sincs, hanem folytonos emelkedés vagy esés. Ennélfogva erkölcsi tökélyességünknek ugyanazon fokán egy percig sem maradhatunk, hanem vagy emelkedünk vagy hanyatlunk. Legyen az ember azzá, a mivé lennie kell, azaz tökélyesítse önmagát erkölcsileg. E tökélyesítésnek eszköze az erkölcsi beszámításban való folytonos és szigoru gyakorlás, mely által készséget szerzünk az erkölcsi jó művelésére és az erkölcsi rossz kerülésére; az erkölcsi jó gyakorlásában való készség pedig erénynek neveztetik, tehát az erkölcsi beszámítás gyakorlása által erényességre, erkölcsösségre és mind a kettőnek állandó öntudatára teszünk szert. Egy gyakorlás nélkül nincs az erkölcsi jóban előmenetel<sup>3)</sup>.

Az erkölcsi beszámítást érvényesíthetjük mások cselekedeteire is, midőn cselekedeteik erkölcsi beszámítása által erkölcsösségre és jellemökre inductive következtetést vonunk. Csakhogy inductiv következtetésünk nem mindig igaz, mivel mások erkölcsi beszámítása nehézséggel van összekötve. Igaz ugyan, hogy mások cselekedete is, mint a miénk, a tüneményvilághoz tartozik, időben eredt, folyamult és eredménykép létesült; az is igaz, hogy a cse-

1) Krug: Aretologie §. 1. Anmerk. 1.

2) Krug: Aretologie §. 1. Anmerk. 1.

3) Krug: Aretologie §. 20. Anmerk. 2.

lekedetet objective az ész erkölcsi törvényéhez vonatkoztatjuk, miszerint a törvennyel való megegyezés vagy meg nem egyezés folytán a cselekedet erkölcsi becsét megítéljük és jónak vagy rossznak declaráljuk: mindamellett erkölcsi beszámításunk mások cselekedetére vonatkozólag objectiv oldalról tekintve mindig egyoldalú, mivel mások subjectiv erkölcsi világát, melyből a cselekedet származott, csak a cselekedet által közvetve ismerjük, nem pedig közvetlenül. Ha azonban közvetlenül megismerünk, azonnal látjuk, hogy a cselekedet, mely külsőleg az erkölcsi törvennyel megegyezett és így erkölcsösnek, jónak ítéltetett, s mint jó cselekedet számított be a cselekvőnek, a belső erkölcsi világban nélkülözi a valódi erkölcsi elemeket, mivel a cselekvőt subjective nem a törvény iránti tisztelet és valódi kötelességérzet, hanem a remény és félelem indoka, objective pedig az önhaszon, érdek, hírnév vagy más tekintetek vezérelték. Így például egy szegény alamizsnát kér. A ad a szegénynek azon reményből, hogy aztán alkalmatlanságától megszabadul, B is ad, de dicsvágyból, hogy mások látván jó tettét, dicsérjék. C szintén ad a szegénynek, de a törvény és az emberi méltóság iránti tiszteletből, mely a jótétést minden szükölködő iránt parancsolja s ad azon czélből, mert szegény embertársának javát akarja. Ime a három cselekedet közül csak egy egyez meg az erkölcsi törvennyel objective és subjective teljesen, míg a más kettő csak objective egyez meg, de subjective nem. Ezért a más kettőnek erkölcsi becséje nincs, csakis a harmadiknak. Ha tehát az ember egyedül a cselekedet objectiv oldalát viszonyítja az erkölcsi törvényhez s nem egyszerre mind subjectiv oldalát s egyoldalú viszonyítás alakjában eszközli az erkölcsi beszámítást: úgy az ember inductiv következtetése a cselekedet erkölcsi becsére s a cselekvő jellemére határozottan téves és egyoldalú. A cselekedet objectiv és subjectiv oldalát tehát az erkölcsi beszámításban concrete kell vennünk, akár ha önmagunkra alkalmazzuk, akár másokra. Az erkölcsi beszámításnak önmagunkra való alkalmazása által erkölcsi önismeretre, másokra való alkalmazása által pedig ember- és jellemismeretre teszünk szert, a mi az életben rendkívül fontos.

Hogy mily nagy jelentőséget tulajdonított az ókor egyik világhírű bölcsésze, Sokrates, az önismeretnek, mutatja legfényesebben az, hogy egész philosophiáját ezen elvre alapította: *γνώσις σεαυτον*, ismerd tenmagadat. Thales szerint legnehezebb önmagunkat ismerni. Igazat mondott, mert vajmi kevés ember ismeri önmagát. Ez így volt régen s így van most is. Azért a régiek az önismeretet a bölcsesség egyik tényezőjének tartották. S méltán, mert a valódi bölcsesség önismeret nélkül nem gondolható. Az erkölcsi beszámítás tehát az önismeret megszerzésének lényeges erkölcsi kelléke lévén, önismeret nélkül pedig valódi bölcsesség

nincs, következöleg az erkölcsi beszámítás a bölcsesség megszerzésének is lényeges kelléke.

Mik után az erkölcsi beszámítás az öntökélyesülésnek, erényességnek, erkölcsi önismeretnek, bölcsességnek, ember- és jellemismeretnek lényeges szellemi eszköze levén, gyakoroljuk magunkat mindig az erkölcsi beszámításban mind magunk, mind mások cselekedeteinek lelkiismeretes megítélése és betudása által, hogy erkölcsileg tökélyesek, erényesek, önismerettel bírók, bölcssek, ember- és jellemismerők legyünk.

Ezzel a megnyitási ünnepély véget ért.

---

A jogtanári karra vonatkozólag a következö adatok említen-dők :

Dr. Zsögöd Benő ny. r. tanár. a nm. vallás- és közoktatási m. kir. miniszter ur m. é. 25270. sz. a. kelt magas leiratával az 1886<sup>7</sup>. tanév tartamára is a kolozsvári m. k. Ferencz József egyetemnél marasztatván a nagyváradi kir. jogakadémián leendő helyettesítésével a lefolyt tanévben is Dr. Sipos Árpád ny. r. tanár bízott meg.

Dr. br. Roszner Ervin ny. r. tanár, a f. tanév második felében a nm. vallás- és közoktatási m. k. miniszter ur f. é. 19498. sz. a. kelt magas rendeletével rövid szabadságidőt nyervén, ez alatt Dr. Személy Kálmán és Dr. Nagy Ernő ny. r. tanárok helyettesítették.

Dr. Személy Kálmán ny. tanár részére a f. év 4900. sz. a. kelt magas miniszteri rendelettel a második 5-öd éves fizetési pótlék f. évi márczius 1-től számítva tétetett folyóvá.

---

Az előadások a felsőbb helyen jóvá hagyott tanrend szerint a törvényes szüneteken kívül szakadatlanul folytak egész 1887. évi június 4-ig, az alap- és államvizsgálatok pedig f. évi jun. 13-tól 26-ig ejtettek meg.

Gyakorlati előadásokat az idén is tartottak: Dr. Bozóky Alajos igazgató-tanár Gaius Commentárjaiból és a pandektajogból Dr. Személy Kálmán ny. r. tanár a statistikából, Dr. Nagy Ernő ny. r. tanár a magyar közjogból, Dr. Hoványi Gyula ny. rk. tanár a büntetőjogból.

---

A helybeli »Szépitési Egylet« által az akadémia dísztermében 1886. évi november és december, valamint 1887. évi márczius és április hónapokban rendezett népszerű tudományos föl-olvasások, melyekben az akadémiai tanárok is részt vettek, igen látogatottak voltak s így az akadémia az idén is Nagyváradon a közművelődésnek bizonyos középpontját képezte.



1886. évi október hó 4-én a tanári kár s az akadémiai ifjuság testületileg jelent meg a helybeli l. sz. székesegyházban ő cs. és apostoli kir. Felsege legmagasb névnapja alkalmából tartott ünnepélyes hálaadó istenitiszteleten.

A hprimás áldozárságának jubileuma alkalmából a következő fölirat intéztetett ő eminenciájához :

Főmagasságu Bibornok-Érsek és Herczeg-Primás.

Kegyelmes Urunk!

Édes magyar hazánk összes katolikusait lelkes öröm tölti el, hogy az isteni Gondviselés Főmagasságodnak áldozársága 50-ik évfordulóját friss egészségben megérni engedte. Ebben az örömben osztozunk mi, a nagyváradi kir. jogakadémia tanárai is, kik Eminenciádban nemesák magyar kath. egyházunk rendíthetetlen oszlopát s a legmagasabb Trón legerősebb támaszát, hanem egyszerűs mind a tudományok és művészetek fenkölt szellemű és bőkezű Mecenását, a műveltség és felvilágosodás buzgó terjesztőjét, a köznyomor és inség szelid lelkű enyhítőjét, sokoldalú magasztos hivatalának igazi apostolát tiszteljük.

Fogadja tehát kegyesen Eminenciád szivünk mélyéből fakadó legőszintéb szerencsekivánatainkat ama forró óhajlásunkkal együtt, hogy a Mindenható Eminenciádat áldásos működésének folytathatására még számos évekig éltesse!

Mély tisztelettel maradván

Nagyváradon, 1886. évi okt. 20-án.

Eminenciádnak alázatos szolgálai:

*Dr. Bozóky Alajos* s k. igazgató, *Dr. Sipos Árpád* ny. r. t., *Dr. Molnár Imre* ny. r. tanár, *Dr. Személy Kálmán* ny. r. t., *Dr. br. Roszner Ervin* ny. r. t., *Dr. Nagy Ernő* ny. r. t., *Dr. Hoványi Gyula* ny. rk. tanár, *Dr. Nemes Imre* mt. *Dr. Hoványi Ferencz* mt., *Zboray Tamás* mt.

Erre a következő válasz érkezett :

A nagyváradi kir. jogakadémia igen tisztelt tanári karának

Nagyvárad.

Folyó évi október hó 20-án kelt becses levelökből igen jól esett értesülnöm, hogy ötven éves áldozári jubileumom alkalmából rólam megemlékezni sziveskedtek. Mindig nagyra becsülvén a tudomány férfiai örültem, hogy a nagyváradi kir. jogakadémia tisztelt tanári kara, melynek tagjai közül többeket személyesen van szerencsém ismerhetni, osztozott velem az isteni Gondviselés iránti hálaadásomban. Az isteni kegyelem meg nem érdemlett ajándékának kell tekintenem mindazt, a mit annak egyik csekély

eszközére, az én személyemre nézve oly elismerőleg mondanak. Fogadják, kérem, köszönetemet és tartsanak meg jövőre is szives jó indulataikban.

Kelt Esztergomban, 1886. évi nov. hó 6-án.

Hgprimás *Simor János*, s. k.

Négy izben lengett a gyászlobogó az akadémia épületéről, u. m. *Ipolyi Arnold*, néhai nagyváradai l. sz. püspök, *Dr. Cherny József*, budapesti egyetemi jogtanár, *Dr. Földy János*, a helybeli m. k. jogakadémia egykori tanára és aligazgatója és a birói államvizsgálati bizottság elnökének és *Aliquander Ádám* helybeli reáltanár haláleseteik alkalmából.

A m. k. egyetemnek *Dr. Cherny József* elhunytát tudató gyászlapja következtében részvétirat intéztetett a jogkari dékánhoz:

A m. k. t. egyetem jog- és államtudományi kara ngos dékánjának

B u d a p e s t e n .

Ama súlyos veszteség alkalmából, mely a m. k. t. egyetemet és ennek jog- és államtudományi karát *Dr. Cherny József* jogtudor, köz- és váltó ügyvéd, az egyházi és hűbérjog ny. r. tanárának s kiérdemült dékánjának halála által érte, fogadja Nagyságod kartársi mély részvétünket! A megboldogult halálhírének vétele után az itteni kir. jogakadémia épületére is kitűztem a gyászlobogót.

Béke lebegjen az elhunytak porai fölött.

Kelt Nagyváradon, 1886. aug. 16.

A kir. jogakadémia tanári kara nevében:

*Dr. Bozóky Alajos*,

igazgató.

*Dr. Földy János* halála alkalmából a következő részvétirat intéztetett az elhunytak fiához:

Tekintetes *Földy Géza* urnak

B u d a p e s t e n .

Tekintetes Úr!

A fővárosi hírlapokból értesülvén arról, hogy *Dr. Földy János*, kir. tanácsos úr, 1839—1848-ig a nagyváradai kir. jogakadémia ny. r. tanára s egy ideig aligazgatója, 1869—1875-ig pedig a nagyváradai kir. jogakadémia mellett fenállott birói államvizsgálati bizottságnak elnöke, Budapesten meghalt! Az idő rövidsége miatt immár lehetetlen, hogy a temetésen megjelenhessek, azért megragadom a szomorú alkalmat, hogy a vezetésem alatt álló nagyváradai kir. jogakadémia összes tanárai nevében a megboldogult régi kartárs halála alkalmából mély részvéteimet fejezzem ki, óhajtván, hogy enyhítse Tekintetes Uraságod mély fájdalmát,

mely édes atyja halála által érte, a közrészvét s az isteni Gondviselés végzésében való megnyugvás!

Béke lebegjen az elhunytak porai fölött.

Teljes tisztelettel maradván.

Nagyváradon, 1886. nov. 27.

*Dr. Bozókly Alajos,*

igazgató.

Erre a következő válasz érkezett:

Nagyságos Úr!

Ha lehet valami, a mi e szomorú napokban, ha nem is vigasztalást, de legalább némi enyhülést nyújt, ugy ezt bizonynyal a részvét ama nyilatkozataiban találok, melyeket szegény jó atyám elhunytá fölött oly sokan tudatnak velem.

Ezek közt azonban egy sínes, melyet mélyebb megilletődéssel fogadtam volna, mint a Nagyságodét. Hiszen a nagyvárad-i jogakademia volt az, melynél jó atyám férfikora javát töltötte, melyre visszaemlékeznie élte fogytáig édes örömet okozott neki. A sok viszontagság közepett, mely élte folyamán érte, mindig büszkeségét képezte a tudat, hogy egykor a nagyvárad-i jogakademia tanári karának tagja lehetett. Egykori kollegái közül aligha van ma már csak egy is a működők közt — talán az élők közt is alig! Annál mélyebben meghatott, hogy a jeles intézet mostani tanári kara és első sorban Nagyságod mégis oly szives részvétellel emlékezett meg az intézet egykori munkásáról.

Fogadja Nagyságod legőszintébb köszönetemet részvevő megemlékezéseért, mely felejtethetlen lesz előttem. És kérem köszönetemet kifejezni a mélyen tisztelt tanári karnak is.

Megkülönböztetett tisztelettel maradván Nagyságos Igazgató urnak

kész szolgálja:

*Földy Géza.*

A püspök halálakor a következő részvétirat intéztetett a nagyvárad-i l. sz. káptalanhoz:

Nagyságos és Főtisztelendő Káptalan!

A kifürkészhetetlen isteni Gondviselésnek tetszett a nagyvárad-i l. sz. egyházmegyének új főpásztorát, nagyméltóságú Ipolyi Arnold püspök urat az élők sorából magához szólítani. Megdöbbenéssel vettük mindnyájan e szomorú gyász hírt, hiszen ki sejtette volna, hogy hódolatteljes tisztelettel szeretett főpásztorunkat, a tudomány e ritka bajnokát, a magyar nemzet ezen hű fiát, a keresztény felebaráti szeretet hőkeblű ápolóját, a művelődésnek lelkes terjesztőjét oly váratlanul elveszítjük! De a Mindenhatónak szent akaratában mindnyájunknak panasz nélkül bele kell nyugodnunk.

Fogadja a nagyságos és főtisztelendő káptalan úgy a magam, mint a vezetésem alatt álló nagyvárad kir. jogakadémia tanárainak őszinte mély részvétét.

Az örök világosság fényeskedjék az elhunyt főpásztornak, áldott legyen emléke.

Kelt Nagyváradon az 1886. évi decz. 3-án tartott rendkívüli értekezletünkből.

*Dr. Hoványi Gyula*, s. k.  
jegyző.

*Dr. Bozóky Alajos*, s. k.  
igazgató.

Az elhunyt főpapnak temetésén, mely országos gyászünneppellegével birt, a tanári kar és az akadémiai ifjuság testületileg vett részt.

Aliquander Ádám helybeli reáltanár halála alkalmából a következő részvétirat intéztetett a reáltanoda igazgatójához :

Tekintetes igazgató ur!

Azon szomorú veszteség alkalmából, melyet s nagyvárad állami főreáliskola tanári testülete egyik jeles kartársa, néhai Aliquander Ádám tanárnak váratlan elhunytá által szenvedett, fogadja mind a magam, mind a vezetésem alatt álló nagyvárad kir. jogakadémia tanári karának őszinte mély részvétét.

Béke lebegjen az elhunytak hamvai fölött!

Kelt Nagyváradon, 1886. nov. 30.

*Dr. Bozóky Alajos*  
igazgató.

Mire a következő válasz érkezett :

Tekintetes Igazgató ur!

A nagyvárad állami főreáliskola tanári testülete köszönettel veszi a királyi jogakadémia tanári karának megemlékezését, melyet Aliquander Adám tagtársunk halála alkalmával a Tekintetes Igazgató ur részvétiratban kifejezett. Testületünk fájdalommal enyhítette az, hogy elhunyt kedves collegánk temetése alkalmával a királyi jogakadémia tanári kara is képviselve volt. E szíves megemlékezésükért fogadják köszönetünket!

Tiszteletünk kifejezése mellett vagyunk Nagyváradon, 1886. december 2.

*Vidovich Bonaventura*,  
igazgató.

A tanári kar nevében :  
*Talapkovics Antal*,  
értkezelési jegyző.

Földy (Neupauer) János született Szepes-Váralján 1812. évi márczius 12-én, polgári szülőktől. Gymnasiumi tanulmányait Lőcsén, a jogi tanfolyamot Kassán végezte mint szegény sorsu ifju,

a mennyiben egészen a maga erejére volt utalva, mert atyja az 1831. évi cholérában elhalt. Ügyvéddé Pozsonyban esküdött föl. 1834. évben, aztán öt évig Pesten dolgozott ügyvédek oldalán, míg nem 1839. évi július havában a nagyváradi kir. jogakademiához (vagy miként akkor nevezték a nagyváradi kir. akadémia jogi facultásához) a köz- és büntetőjog tanárává neveztetett ki. Csakhamar egyik dísze lett a tanári karnak s mind képessége, mind hivatali buzgósága s az akadémiai fegyelem erélyes fentartása által kartársai becsülését s a tanuló ifjuság tiszteletét vívta ki. Mindjárt kezdettől fogva élénk részt vett Biharvármegye akkori szabadelvű pártjának nevezetes mozgalmaiban mint táblabíró. Az ifjuságot hazafias érzületre, folytonos művelődésre és önképzésre serkentette, s ugyancsak ő létesítette a még most is meglevő akadémiai betegsegélyző alapot. Ő volt a legelső egyike, a ki az előadásainál a latin nyelvet a magyarral cserélte föl. Midőn Fogarassy Mihály cz. püspök és aligazgató 1846. évben Nagyváradról eltávozott, ő lett az akadémia aligazgatójává kinevezve, mely állásban egész 1849. őszéig működött. Az első magyar felelős miniszterium kinevezése után az intézet levéltárában megőrzött tanár-értekezleti jegyzőkönyvek tanúsága szerint hazafias szellemet lehelő reformjavaslatokat terjesztett föl a kir. jogakademiák újjászervezését illetőleg. Ugyanakkor magyarosította német hangzatu családi nevét Földy-re. A szabadságharc alatt a Nagyváradon alakított vésztörvényszék bírása volt, azért a világi fegyverletétel után állásától elmozdított, majd fogságba került s 1849. évi nov. 8-án a pesti Uj-épületben kötél általi halálra ítéltetett. Az ítélet már ki is volt hirdetve, midőn Haynau az ismeretes conflictus miatt hirtelen megkezdte a kegyelmezéseket. Ekkor Dr. Földy János halálos ítélete is kegyelem útján 15 évi vasban töltendő, várfogságra változtatott át. Hetedfél évet töltött fogságban az olmuézi és josefstadti kazamatákban s 1856. évi ápril havában szabadult ki. Az ügyvédségtől is el lévén tiltva, mint névtelen társ ügyvédkedett több éven át Kassán, S.-A.-Ujhelyben és Eperjesen, részben egykori tanítványai neve alatt és szövetségében, míg nem a Bach-korszak megszűntével előbb Sáros megye törvényszéki bírása, majd Pest megye árvaszéki elnökévé, 1868. évben pedig Bihar megye törvényszéki bírása lett. B. Eötvös József, vallás és közoktatásügyi miniszter a népoktatást újjá szervezvé 1869. évben Dr. Földy Jánost kir. tanácsosi ranggal Bihar megye tanfelügyelőjévé nevezte ki, mely állásában nagy buzgalommal működött 1875. végéig s ezen hat év alatt még egyszer került szorosabb kapcsolatba a nagyváradi kir. jogakademiával, a mennyiben egyúttal az itteni bírói államvizsgálati bizottság elnökeként fungált. Számtalanszor emlegette, hogy viszontagságteljes életében azok voltak az ő legboldogabb évei, melyeket mint jogtanár töltött az itteni akademián. 1875. évben hajlott kora miatt a magánéletbe vonult. Kétszer nősült meg,

első nejétől néhai Udránszky Augustától több fia született, kik közül Földy Géza, tehetséges fővárosi hírlapíró ernyedetlen buzgalommal szolgálja a közügyet, második neje Lépeßy Katalin úrnő mint bánatos özvegy gyászolja őt.

Dr. Földy János minden nemes ügynek lelkes barátja, a szabadelvű haladásnak, magyarságnak áldozatkész és buzgó híve volt. Meghalt 1886. évi nov. 25-én Budapesten.

Áldás és béke lebegjen emléke fölött!

## V. A tanárok irodalmi működése.

Dr. Bozóky Alajos, igazgató-tanártól megjelent:

1) Megnyitó beszéd a tanév elején; lsd jelen Almanach 7. s köv. lapjain.

2) Gaius római jogi institutióinak négy könyve bevezetéssel és jegyzetekkel, latinul és magyarul. A m. t. akadémia classica philologiai bizottságának kiadása, 543. lap Budapest 1886.

3) Ugyanaz csupán magyarul. 323. l. Budapest 1886.

4) M. Tullius Ciceronak védbeszéde P. Sestius mellett, római remekírók magyar fordításban, Lampel R. kiadása, Budapest 1887. 136. l.

5) M. Tullius Ciceronak védbeszéde P. Sulla mellett, U. o. Lampel R. kiadása, Budapest 1887. 64. l.

6) A történeti és bölcséleti jogiskolák közötti ellentétéről, 4 közlemény a Jogtudományi Közlöny 1887. évi folyamában.

7) A kánoni jog tanulmánya hazánkban, a Katholikus Szemleiben 1887. évfolyam 2. füzetében.

8) Ungarische Cultus-Ministerialerlasse az Archiv. f. kath. Kirchenrecht LVIII. köt. 33—65. lapjain.

9) Az ügyvédség államosítása. 2 közl. a Jogtudományi Közlöny 1887. évfolyamában.

10) Római rabszolgaélet, fölolvadás, Győr 1887.

11) A római jog befolyása Angliában, a Jogt. Közlöny f. é. 21. számában.

12) A jogi szakoktatás reformja, 2 közl. a Jogtudományi Közlöny 1887. évfolyamában.

Dr. Nagy Ernő ny. r. tanártól megjelent:

1) Magyarország közjoga. (Budapest 1887 Eggenberker kiad.)

2) Wirth Miksa legújabb műveiről. Értekezés. (Budapesti Szemle. 1887. júniusi szám.)

3) La vie politique moderne au point de vue social. Értekezés. (Réforme Sociale. 1887. Tome V.)

4) Gourd A.: Les chartes coloniales et les constitutions des états Unis de l'Amérique. Bírálóat. (Budapesti Szemle. 1886.)

5) Kisebb bírálóatok és ismertetések. (Bpesti Szemle. 1886.)

Dr. Hoványi Gyula ny. rk. tanártól megjelent:

A jog. M. Igazságügy. 1887.

Dr. Személy Kálmán ny. r. tanártól megjelent:

1. A munka jelentősége. Nyilvános előadás. Megjelent a »Nagyvárad« című lap 1887. év f. juliusi számában.

Dr. Nemes Imre magántanártól megjelent:

1) »Az erkölcsi beszámítás« lsd a jelen Almanach 11. s köv. lapjait.

2) »A logica és psychologia vázlata. Joly párizsi tanár után francziából fordítva« című munka ismertetése és bírálata a »Közoktatás« című egyetemes tanügyi közlöny f. évi márcziusi és áprilisi számaiban.

A tanárok irodalmi működését a lefolyt évben is lényegesen előmozdította ama szives készség, melylyel a budapesti s a kolozsvári m. k. és a bécsi cs. k. t. egyetemek, ugy nemkülönbén a m. nemzeti muzeum könyvtárai a kívánt műveket rendelkezésre bocsátották, a miért e helyen az akadémiai igazgatóság forró köszönetét nyilvánítani kedves kötelességének ismeri.

## VI. Ifjusági egyletek.

### I. Joghallgatók segélyző egylete.

Elnök : Sipos Árpád IV. éves joghallgató.

Alelnök : Gálbory László IV. éves joghallgató.

Főjegyző : Rohay Béla III. éves joghallgató.

Aljegyző : Baranyi András I. éves joghallgató.

Pénztárnok : Fleischer Gyula II. éves joghallgató.

Ellenőr : Szuhányi Géza II. éves joghallgató.

#### Bizottmányi tagok:

Bartóky József, Genthon Ferencz, Tapolcsányi Imre, Weisz Ferencz IV. éves, Jezerniczky Dénes, Stepán István III. éves, Fleischer Gyula, Gálbory József, Korn Lajos, Moskovits József, Pável Mihály, Petrovits Ferencz, Popescu György és Weisz Bernát II. éves, Buday József, Gying Rezső, Molnár Ákos, Nagy István I. éves joghallgatók.

Az egylet alaptökeje az annak javára 1887. márcz. 7-én a »Fekete Sas« nagytermében rendezett hangverseny tiszta jövedelméből 325 frt 18 kral, továbbá b. Königswarter Hermann és jegyese Blaskovits Melanie urhölgy adományából 100 frttal gyarapodván, az év végén 6750 frt volt.

Segélyezésben részesült az első félévben 7, a másodikban 12 joghallgató. Segélyezésre fordított összesen 315 frt.

### 2. Az önképző-kör.

Elnök : Bartóky József IV. éves joghallgató.

Alelnök : Sarkadi Lajos IV. éves joghallgató.

Főjegyző: Frankó László II. éves joghallgató.  
 1-ső aljegyző: Buday József I. éves joghallgató.  
 2-ik aljegyző: Gyíng Rezső I. éves joghallgató.  
 3-ik aljegyző: Marschalkó Béla I. éves joghallgató.  
 Pénztárnok: Gálbory József II. éves joghallgató.  
 Ellenőr: Korn Lajos II. éves joghallgató.  
 Könyvtárnok: Petrovich Ferencz II. éves joghallgató.

**Bizottmányi tagok:** Gálbory László, Sipos Árpád, Stern József és Weisz (Várnai) Ferencz IV. éves, Jezerniczky Dénes, Stépán István, Rohay Béla III. éves, Auspitz Ármin, Moskovits József, Weisz Bernát II. éves, Baranyi András, Némethy József, Nagy István I. éves joghallgatók.

A kör könyvtára a lefolyt évben a következő művekkel gyarapodott; vétel útján: Láng, közgazdaság elmélete, Mohl, államtudományok encyclopaediája, Nagy E. Magyarország közjoga, Székács büntető eljárás, Azzoni ausztriai jog, Smith nemzetgazdaszat, Justus magyar közjog, Jancsó kereskedelmi törvény, Gratianus egyházi jog, Malchus pénzügytan, Apulejus politika, Gaius institutiók; ajándék útján: Maislis, Törvénykezési eljárás, Bozóky Gaius institutióinak négy könyve.

Az egyesület vagyona 1057 frt 85 kr. takarékpénztári könyvecskében és 327 frt 10 kr. értékű könyvtár.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

## VII. Akadémiai hallgatók.

### 1) Beíratott hallgatók.

N é v		Tan- félév	N é v		Tan- félév
<i>I. évesek:</i>			Lukács Gábor	1	2
			Mandel Pál	1	2
	*Baranyi András	1 2	15 *Marschalkó Béla	1	2
	Blaskovits Sándor k.	1 2	Maurer Frigyes k.	1	2
	Braun Ödön	1 2	Moldován József	1	2
	Buday Gyula	— —	Molnár Ákos	1	2
5	*Buday József	1 2	Nagy István	1	2
	Dani Mihály	1 2	20 Nedelku János	1	2
	Frank Ignác	— —	*Némethy József	1	2
	Gyíng Rezső	1 2	*Pinteru Tivadar	1	2
	Jeszenszky Frigyes	1 2	Singer Miksa k.	1	2
10	*Kelemen József	1 2	Szarukán Zoltán	1	2
	Lamos István	1 2	25 Tury Károly	1	2
	Lázár József	1 2	Verner Kálmán	1	2



N é v		Tan- félév	N é v		Tan- félév
<i>II. évesek a) rendesek :</i>			*Novotny Károly 1 2		
	Bónyi György	1 2	*Seh József 1 2		
	Cosma Gábor	1 2	<i>b) negyedévesek :</i>		
	Fleischer Gyula	1 2	*Bartóky József 1 2		
	Frankó László	1 2	5 *Vodicska Ferencz 1 2		
5	*Gálbory József	1 2	<i>Jogtudományi szaktan- folyam, a) harmanévesek</i>		
	*Géczy Imre	1 1	*Rohay Béla 1 2		
	Halász Zsigmond	1 2	Stépán István 1 2		
	*Korn Lajos	1 2	<i>b) negyedévesek :</i>		
	Kripka Henrik	— 2	Gálbory László 1 2		
10	Lengyel János	— —	*Genthon Ferencz 1 2		
	Moskovits József	1 2	5 Leszkay Gyula 1 2		
	Pávelu Mihály	1 2	Nyisztor Adorján 1 2		
	Petrovits Ferencz	1 2	Osváth Lajos 1 2		
	*Popesku György	1 2	Pollák Henrik 1 2		
15	*Schwarz Izidor	1 2	Sarkadi Lajos 1 2		
	*Szombathy György	— —	10 Sipos Árpád 1 2		
	Szuhányi Géza	1 2	Stern (Komlós) József 1 2		
	Trippon Sándor	1 2	Szőke András 1 2		
	Weisz Bernát	1 2	*Tapolcsányi Imre 1 2		
<i>b) rendkívüli hallgató :</i>			Várnai (Weisz) Fer. 1 2		
	Auspitz Ármin	1 2	15 Weiszberger Lipót 1 2		
<i>Államtudományi szaktan- folyam a) harmadévesek :</i>					
	Jezerniczky Dénes	1 2			

Jegyzetek : A \*-gal jelöltek ösztöndíjasok.

A k-val jelöltek katonák.

A kiknek neve mellett tanfélév nincs kitéve, azok elmaradtak.

2) Vizsgálati engedélyt nyertek :

Az államtudományi államvizsgálatra :

Bohus Károly,  
Litschauer Lajos,  
Nánássy Menyhért,  
Óó Lajos.

A jogtudományi államvizsgálatra :

- 5 Bohus Károly,  
Mayer György,  
Nánássy Menyhért,  
Oó Lajos,  
Primics János.

Az intézetet általában látogatók száma tehát 75 volt. A beiktatott nyilvános joghallgatók számánál a mult évihez képest apadás 3, a vizsgaengedélyt nyert egyének számánál apadás 4, általános apadás tehát 7. A vizsgaengedélyek megadása a jelen tanévben még jobban meg lett szorítva, mint a mult tanévben, a mennyiben újabb engedélyt (t. i. alapvizsgálatokra) senki sem kapott.

VIII. A tandíj alól egészen s félig fementettek kimutatása.

Évfolyam		egészen	félig	frt	kr.
Az I. félévben	Az I. évfolyamban	5	8	209	50
	A II. évfolyamban	1	6	80	—
	Az államtudományiban	1	1	26	50
	A jogtudományiban	3	2	72	—
	Összesen :	10	17	388	—
Az II. félévben	Az I. évfolyamban	6	8	144	—
	A II. évfolyamban	1	10	122	—
	Az államtudományiban	1	2	42	—
	A jogtudományiban	3	2	88	—
	Összesen :	11	22	396	—

Az egész évben tehát 60 joghallgatónak 784 frt tandíj engedtetett el. Két első, két másod évi tanfolyambeli joghallgató tandíjfizetés nélkül kimaradt.

Az ösztöndíjak, segélyegyleti díjak s elengedett tandíjak együttvéve 3435 frt 77 kr-ra rugtak.

## IX. A tanárok és az általuk előadott tantárgyak átnézete.

A tanárok neve	Tanító hivatali minőség	T a n s z a k m a	Előadási ny.		Észrevétel
			I	II.	
Dr. Bozók Alajos	Igazgató, ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár.	Római jog	10	10	Tanári éveinek száma: 19. (Azelőtt 1 <sup>1</sup> / <sub>4</sub> évig a m. k. helytartó-tanácsnál és a közoktatási m. kir. miniszteriumnál szolgált.)
Dr. Sipos Árpád	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár, hités köz- és váltó-ügyvéd.	Magyar magánjog Osztrák magánjog (Törvénykezési elj.) (Keresk. és váltójog)	16	16	Tanári éveinek száma 17 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> .
Dr. Molnár Imre	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár.	Nemzetgazdaszat Pénzügytan M. pénzügyi törvények Tételes nemzetközi jog	8	12	Tanári éveinek száma: 18. (Három évig segéd-tanár volt).
Dr. Személy Kálmán	ny. r. tanár képesített egyetemi magántanár.	M. közigazgatási jog Osztrák-magyar birodalom statist. Művelődéstörténet.	11	9	Tanári éveinek száma: 14. (Egy évig segéd-tanár volt.)
Dr. b. Rosner Ervin	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár.	Egyházi jog M. alkotmány- és jogtörténet Európai jogtört.	11	9	Tanári éveinek száma: 11.

A tanárok neve	Tanító hivatali minőség	T a n s z a k m a	Előadási ny.		Heti órák száma		Észrevétel
			I	II.	I	II.	
Dr. Zsögöd Benő	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár h. ügyvéd.	Törvénykezési elj. Keresk. és váltójog (Kolozsvártt)			—	—	Tanári éveinek száma : 5 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> .
Dr. Nagy Ernő	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár.	Politika Encyclopaedia Magyar közjog			8	12	Tanári éveinek száma : 7.
Dr. Hoványi Gyula	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár.	Joghölcsészet Büntetőjog			13	7	Tanári éveinek száma : 2.
Dr. Nemes Imre	képesített egyetemi magán-, fő-reáltanodai ny.r., akad. magántanár.	Bölcsészet			2	2	Itten töltött tanári éveinek száma : 13.
Dr. Hoványi Ferencz	orvostudor egyház-megyei- és fürdő-orvos akad. magántanár.	Tszéki orvostan Közegészségtan			2	4	Tanári éveinek száma : 7 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> .
Zboray Tamás	képesített főgymn. ny. r. tanár, akad. magántanár.	Államszámviteltan			2	2	Ittteni mtanár 4 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> év óta.

## X. Vizsgálatok.

Az 1874. évi Szabályzat 52. §-a értelmében a joghallgatók előmenetelének figyelemmel kísérése szempontjából sürűen tartattak colloquiumok nemcsak a kötelező, hanem egynémely speciál-collegiumokból is, az összes colloquiumok száma 407 volt.

A jelen 1886<sup>7</sup> tanév folyama alatt letett alap- és államvizsgálatok eredménye pedig a következő :

1886. évi szeptember 1-től 1887. jun. végéig :\*)

Letette az	Nyilvános rendes joghallgató	Ministeri engedély folytán	képesítettett			felfüggesztett	összesen
			kitüntetéssel	egyhangulag v. szótöbbséggel	nem		
Első alapvizsgálatot	27	—	4	21	1	1	27
Második alapvizsgálatot	21	1	4	12	2	4	22
Államtudományi államvizsg.	4	2	2	4	—	—	6
Jogtud. államvizsgálatott	12	1	2	10	1	—	13
Főösszeg	64	4	12	47	4	5	68

A jogtanulók szorgalmának fokozása szempontjából a nm vallás- és közoktatási m. kir. miniszter ur m. évi márczius 19-én 46299—1885. sz. a. kelt szabályrendeletével elrendelni méltóztatott, hogy azon jogtanulók nevei, kik az alap-, s illetőleg államvizsgálatokat kitüntetéssel teszik le, a Budapesti Közlöny- s a közoktatás állapotáról évenként kiadatni szokott miniszteri jelentésben leendő közzététel végett hivatalból felterjesztessenek, egyttal felhatalmazván az intézeti igazgatókat, hogy belátásukhoz képest az illetőknek neveit más alkalmas módon is közvétehelessék.

A helybeli kir. jog- és államtudományi kar hallgatói közül *kitüntetéssel* tették le :

\*) **Jegyzet.** Ezen táblás kimutatás az egész tanév alatt letett összes alap- és államvizsgálatok eredményét tünteti föl, melyben a múlt évekről elmaradt pót- és javítóvizsgálatok is befoglaltatnak, ellenben a 40. lapon lévő táblázatban csak az idei joghallgatók vizsgálatai vannak feltüntetve.

1) Az I. alapvizsgálatot: *Buday József, Nedelku János, Némethy József és Verner Kálmán*;

2) A II. alapvizsgálatot: *Fleischer Gyula, Gálbory József, Halász Zsigmond és Korn Lajos*;

3) Az államtudományi államvizsgálatot: *Bartóky József és Papp Coriolán*;

4) A jogtudományi államvizsgálatot: *Gálbory László és Genthon Ferencz*.

## XI. Tananyag.

### A) Kötelező tantárgyak:

<b>Első félév.</b>	Első évfolyam	Bevezetés a jog- és államtudományokba, 2 óra. Római magánjog (institutiók), 8 óra. Magyar alkotmány és jogtörténet, 7 óra.
	Második évfolyam	Nemzetgazdaszat, 6 óra. Magyar magánjog, 5 óra. Joghölcsészet, 8 óra.
	Államtudományi tanfolyam	Alkotmányi és kormányzati politika, 5 óra. Magyar közigazgatási jog, 5 óra. Egyházi jog, 4 óra.
	Jogtudományi tanfolyam	Törvénykezési eljárás, 5 óra. Osztrák magánjog, 6 óra. Büntetőjog, 5 óra.
<b>Második félév.</b>	Első évfolyam	Római magánjog (pandekták), 8 óra. Európai jogtörténet, 5 óra.
	Második évfolyam	Tételes nemzetközi jog, 3 óra. Pénzügytan, 4 óra. Magyar magánjog, 5 óra. Magyar közjog, 6 óra.
	Államtudományi tanfolyam	Magyar pénzügyi törvények, 5 óra. Az osztrák-magyar monarchia statistikája, 6 óra. Egyházi jog, 4 óra.
	Jogtudományi tanfolyam	Törvénykezési eljárás, 5 óra. Magyar kereskedelmi és váltójog, 6 óra. Büntetőjog, 5 óra.

B) *Specialcollegiumok.*

Az első félévben 7 tanár tartott hetenkinti 17 órában 10 specialcollegiumot, melyeket 196 joghallgató látogatott, a második félévben pedig szintén 7 tanár hetenkinti 22 órában 11 specialcollegiumot, melyeket 174 joghallgató látogatott.

A specialcollegiumokat a következő táblázat tünteti föl:

A tanár neve	Az előadás tárgya		Heti óra szám	Hallgatók száma
	A *-gal jegyzettek ingyenesek	A †-tel > kötelezők		
<b>E l s ő f é l é v</b>				
Bozóky	Római perjog		1	26
>	* Gaius olvasása		1	27
Molnár	* Államhittel		1	16
>	A nemzetgazdaságtan irodalomtörténete		1	21
Személy	† Művelődéstörténet		4	24
>	Statistikai gyakorlatok		2	6
Nagy	† A 18. és 19. század politikai írói		1	33
Nemes	† Ethikæ		2	32
Hoványi F.	Törvényszéki orvostan		2	11
Zboray	Államszámviteltan		2	10
<b>M á s o d i k f é l é v.</b>				
Bozóky	Római örökjog		1	24
>	Magánjogi esetek fejtegetése		1	24
Személy	Közigazgatási jog		4	4
Nagy	Közjogi gyakorlatok		2	19
>	† A XIX. század politikai története		4	6
Hoványi Gy.	* A jogbölcsezet története		1	24
>	Büntető jogi seminarium		1	9
Nemes	† Ethika		2	22
Hoványi F.	Közegészségtan		2	15
>	Törvényszéki orvostan		2	15
Zboray	Államszámviteltan		2	12

A fentebb elősorolt specialcollegiumok közül Gaius olvasása, a statisztikai és a közjogi gyakorlatok, a magánjogi esetek fejtegetése s a büntetőjogi seminarium a seminariumi oktatás terén mozogtak.

## XII. A joghallgatók statisztikai átnézete.

Évfolyam		A kötelezett collegiumok óraszámja	A tanulók száma	Anyanyelv szerint					Vallás szerint					A vizsg. credm.			Tanpénz			Az ösztöndíjasok száma	Az ösztöndíjak összes mennyisége o. é. frtokban			
				magyar	román	német	szerb	lengyel	római kath.	gör. kath.	gör. keleti	helv. hitv.	ágost. hitv.	mózes vallásu	kifüntetéssel képesített	egyszerűen	nem	vizsga nélkül	fizetők			mentesek		
																			1/2			1/2	1/2	1/2
Első félév	Első évfolyam	23	26	23	3	—	—	14	1	3	3	1	4	—	—	—	—	13	5	8	6	415		
	Második évfolyam	19	19	14	5	—	—	5	3	5	—	—	6	—	—	—	—	12	1	6	5	335		
	Államtudományi tanfolyam	14	5	5	—	—	—	3	—	—	2	—	—	—	—	—	—	3	1	1	4	300		
	Jogtudományi tanfolyam	16	15	15	—	—	—	5	2	—	2	1	5	—	—	—	—	10	3	2	2	90		
F ö ö s s z e g		72	65	57	8	—	—	27	6	8	7	2	15	—	—	—	—	38	10	17	17	1140		
Második félév	Első évfolyam	15	24	21	3	—	—	13	1	3	3	1	3	4	13	1	6	10	6	8	6	415		
	Második évfolyam	18	18	13	5	—	—	5	2	4	—	—	7	4	18	3	3	7	1	10	4	235		
	Államtudományi tanfolyam	15	4	4	—	—	—	2	—	—	2	—	—	1	—	—	3	1	1	2	3	225		
	Jogtudományi tanfolyam	16	15	15	—	—	—	5	2	—	2	1	5	2	3	—	10	10	3	2	3	111.7		
F ö ö s s z e g		64	61	53	8	—	—	25	5	7	7	2	15	11	24	4	22	28	11	22	16	986.7		



*Származás szerint volt:*

Aradmegyei 2, Baranyamegyei 2, Békésmegyei 5, Bereghmegyei 2, Biharmegyei 32, Csanádmegyei 1, Csongrádmegyei 1, Hajdumegyei 2, Jász-Kun-Szolnokmegyei 1, Kolosmegyei 1, Krassó-megyei 1, Máramarosmegyei 1, Nógrádmegyei 1, Péstmegyei 2, Sopronmegyei 1, Szabolcsmegyei 3, Szathmármegyei 3, Szilágy-megyei 1, Temesmegyei 1, Tolnamegyei 1, Zemplénmegyei 1, Alsó-Ausztriai 1, összesen: 66.

### XIII. Ösztöndij-ügy.

Ösztöndíjt a következő joghallgatók élveztek, u. m.

*Az első évfolyamban:*

- Baranyi András, Alapy-félét 210 frttal.  
Buday József, Alapy-félét 150 frttal.  
Kelemen József, Alapy-félét 210 frttal.  
Marschalkó Béla, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét 30 frttal.  
5 Némethy József, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét 30 frttal.  
Pinteru Tivadár, Faur-félét 200 frttal.

*A második évfolyamban:*

- Gálbory József, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét 30 frttal.  
Géczy Imre, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét 30 frttal.  
Korn Lajos, Alapy félét 210 frttal.  
10 Popescu György, Gozsdu-félét 200 frttal.  
Szombathy György, Gozsdu-félét 200 frttal.

*Az államtudományi tanfolyamban:*

- Bartóky József, Jettim-félét 100 frttal.  
Novotny Károly, Mária-Terézia-félét 150 frttal.  
Seh József, Koháry-félét 150 frttal.  
15 Vodicska Ferencz, Jövedéki birságalap-félét 200 frttal.

*A jogtudományi tanfolyamban:*

- Genthon Ferencz, Fogarassy-félét 21 frt 77 krral.  
Rohay Béla, Koháry-félét 150 frttal.  
Tapolcsányi Imre, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét 30 frttal

*Végzett joghallgató:*

- Böhm Jenő, Alapy-félét 210 frttal.

## XIV. Akadémiai könyvtár.

A könyvtárt az idén is sűrűen használták, névszerint a jogtanári kar, valamint a helybeli prémontrei főgymnasium és főreáltanoda tanári testületeinek tagjai és még igen számosan a helybeli értelmiséghez tartozó egyének közül, több ízben a kolozsvári m. k. t. egyetem tanárai is, számszerint 115 egyén 571 művet vett kölcsön 860 kötetben.

Az idei gyarapodás a következő:

- I. Vétel.* A) Folyóiratok: 1) Allgemeine Bibliografie 1887. 2) Budapesti Közlöny 1887. I. II. 3) Nemzet 1887. 4) M. Igazságügy. 26. 27. k. 5) Jogtudományi Közlöny és melléklete (Curiai határozatok) 1887. 2 köt. 6) Nemzetgazdasági Szemle 1887. 7) Budapesti Szemle 47—50 4. köt. 8) Századok 1887. 9) Grünhut Zeitschrift f. Privat u. öff. Recht 1887. 10) Zeitschrift f. ges. Staatswissenschaften 1887. 11) Jahrb. f. Nationalökonomie. 12) Jahrb. f. Dogmatik d. röm. R's 25. köt. 13) Krit. Vierteljahrschrift 29 k. 14) Archiv f. kath. Kirchenrecht 1887. 15) M. Tört. Életrajzok 1886<sup>6/7</sup>. 16) M. közigazgatás 1887. 17) A haza és külföld. 18) M. Philosophiai Szemle 1886—7. 19) Művészeti Ipar 1886<sup>6/7</sup>. 20) Zeitschrift f. ges. Strafrechtswissenschaft 1887. 21) Kirchenheim, Centralblatt f. Rechtswissenschaft 1886—87. — B) Könyvek: 1) Magyarországi Rendeleték Tára 1886. 2) Országos Törvények 1886. 3) Orsz. Törvénytár 1886. 4) Verhandlungen des 18. deutschen Juristentages. 5) K. Nagy Sándor, Biharmegye földrajza. 6) Schöber, Volkswirtschaftlehre. 7) Schmidt, Repetitorium der National-Oekonomie. 8) Kézikönyv az egy évi önkénytesek számára. 9) Dobos, Adók könyve. 10) Eulenberg, Vasuti jog. 11) Beccaria, Büntett és büntetés. 12) Szemák, A nők. 13) Földes Statistikai Évkönyv III. 14) Láng, Statistika II. 15) Schlauch, Eszmék. 16) Felber, Büntetörvény. 17) Földes, Statistika. 18) Meitzen, Statistika. 19) Schäffle, Aufsätze 2 k. 20) Ipolyi, Koronázási jelvények. 21) Bismarck, Reden 5 k. 22) Magyarország közigazg. térképe. 23) Stein, Verstaatlichung d. Advocatur. 24) Nagy E. Közjog. 25) Stoll, Bilder aus dem altrömischen Leben. 26) Buschmann, Bilder aus dem alten Rom. 27) Lange das röm. Königthum. 28) Zinzow, Geist u. Bildung des röm. Volkes. 29) Zinzow, das älteste Rom. 30) Ciceronis scripta omnia 3 k. 31) Bozóky, Cicero védbeszédei Sestius és Sullaért. 32) Lahner, az osztrák-magyar hadsereg nevelő-és képző-intézetei. 33) Mayer, Staatsrecht. 34) Bekker, Pandekten I. 35) Wirth, Quellen des Reichthums. 36) Bozóky A., Gaius, institutióinak négy könyve. 37) Bozóky A., Gaius institutiói. 38) Ortlöf, Gerichtliche Redekunst. 39) Wirth, Ungarns Bodenschätze. 40) Hölder, d. röm. Ehe. 41) Pann, Reform d. jurist. Unterrichts. 42) Dernburg, d. jurist. Unterr. 43) Kirchenheim, Rechtsunterricht. 44) List, d. juristische Studium. 45) Leonhardt, Universitaetsunterricht. 46) Klöppel, Staat u. Gesellschaft. 47) Gierke, Humor

im Recht. 48) Dernburg, Pandekten I. II. 49) Orloff, Reform d. jurist. Unterrichts. 50) Haupt, Plus ultra. 51) Asschrodt, Universitaetsstudium. 52) Krebs ein Wort an die Herren Universitaetsprofessoren. 53) Ofner, Der Servitutenbegriff. 54) Romanistischer Rechtsunterricht. 55) Boutmy, Constitution. 56) Jacques, Staatsprüfung. 57) Kirchenheim, Staatsrecht. 58) Székács, Büntetőtörvény. 59) Brie, Staatenverbindung. 60) Gide, A nők joga 2 k. 63) Haraszti, A naturalista regényről. 62) Heinrich, A német irodalom tört. 63) Symonds Addington, A renaissance kora Olaszországban III. 64) Beöthy Zs. Szépprózai elbeszélés. 65) Bernát, Északamerika. 66) Carthy, Anglia tört. II. 67) Ranke, A pápák története I. 68) Laurán, Egyházipolitikai kérdések. 69) Czimtár. 70) M. Jogászugyülés évkönyve. 71) Magyarország képviselő kerületeinek mappája.

*II. Ajándékok.* A) Folyóiratok : 1) A nm. m. k. honvédelmi ministertől: Rendeleti Közlöny 1886. 2) A nm. m. k. pénzügyi ministertől: Pénzügyi Közlöny 1886. 3) A nm. földművelés-, ipar- és kereskedelmi ministertől: Közgazdasági Értesítő 1887. 4) Budapest fővárosától: Statistikai havi füzetek és Bulletin hebdomadaire de statistique internationale 1886. 5) A nm. vallás- és közoktatási m. kir. ministertől: Gubernatis: Revue internationale 11—13. 3 köt.

B) Könyvek: A nm. vallás- és közoktatási m. k. ministertől. 1) Jelentés a hazai közoktatás állapotáról 1886. 2) Jelentés az orsz. tanítói nyugdíjalapról 1885. 3) Kirchmayer, Diocletiano.

A nm. földművelés-, ipar- és kereskedelmi m. kir. minister-től: 4) A magyar állam erdőségeinek leírása térképpel 3 k.

Az országos statistikai hivataltól: 5) Magyarország áruforgalma 1886. 6) Jekelfalussy, Iparstatistika. 7) György A. Magyarország köz- és magánkönyvtárai 2 köt.

A m. t. Akademiától: 8) Almanach 1887. 9) Parniczky, Gazdasági stat. kézikönyv. 10) Nagy I. Anjoukori okmánytár V. 11) Takács, nyelvünk ikes igéi. 12) Szadecsky, Báthory; 13) Ipolyi A. Rimay János államiratai es levelezései. 14) Thaly K. A gf. Bercesényi-család II. 15) Munkácsy B. Votják népkölt. hagyományai. 16) Szilágyi Erdélyi országgyűlési emlékek XI. 17) Wlasits Gyula, A bűnkisérlet és bevégzett bűncselekmény. 18) Hellebrant Á. A m. t. akad. könyvtárában lévő ősnymtatványok jegyzéke. 19) Ballagi, Colbert I.

A bécsi cs. k. t. Akademiától. 20) Sitzungsberichte 110—112. k. 3 köt. 21) Register zu den Sitzungsberichten 101—110.

Nm. Ipolyi Arnold püspöktől: 22) Monumenta Vaticana 3 köt.

Dr. Kis István egri jogtanár urtól: 23) Magyar Közjog 3 kiad.

Dr. Gerlóczy Gyula jogtanár urtól: 24) Természetjog 2 kiad.

A nagyváradai l. püspökségtől: 22) Schematismus Cleri N.-Várad. 1887.

A soproni keresked. és iparkamarától 26) Jelentés 1883—1885 évekről.

Dr. Kele Antal zalaegerszegi ügyvéd urtól : 27) Az új magyar gyorsírás tankönyve.

Azonfelül beérkeztek középtanodai értesítők, jogakadémiai és egyetemi tanrendek.

A könyvtár állása az 188<sup>5</sup>/<sub>6</sub>.

tanév végén . . . 8198 köt. 18567 frt 42 kr. értékben.

Gyarapodás az 188<sup>6</sup>/<sub>7</sub>.

tanévben: a) vétel folytán . 111 » 372 » 63 » »

b) ajándék folytán 43 » 146 » 30 » »

Állás az 188<sup>6</sup>/<sub>7</sub>. tanév végén 8352 köt. 19,086 frt 35 kr. értékben.

## XV. Reformjavaslat

*a kir. jogakademiák emelése érdekében.*

Az 188<sup>0</sup>/<sub>1</sub>. évi Almanachban (hetedik évfolyam) közölve volt ama két emlékirat, melyeket a nagyváradi kir. jogakadémia tanári kara a vidéki kir. jogakademiák sikeresebb működhetése tárgyában még 1874. évi június 6-án és 1880. évi január 27-én a nm. vallás- és közoktatási m. kir. minister úrhoz fölterjesztett.\*)

A múlt 188<sup>5</sup>/<sub>6</sub>. tanév végén az igazgató az 1883. évi szabályzat 27. §-a értelmében a vizsgálati bizottságok összes tagjait közös értekezletre hívta össze, melynek megállapodását a kar 1886. évi június 27-én tartott consessusában beható tanácskozás alá vévén fölirat alakjában a nm. vallás- és közoktatási s a m. kir. belügyi minister urakhoz fölterjesztetni határozta.

Tekintettel arra, hogy a f. évben a protestáns jogakademiák részéről is újabb mozgalom indult meg a vidéki jogakademiák folytonos hanyatlásának föltartóztatása s azoknak emelése czéljából, a tanári kar alkalmoszerűnek vélte, hogy a fent érintett közös értekezlet jegyzőkönyve, valamint az abban foglalt megállapodás értelmében tett kétféle felterjesztés az idei Almanachban közöltessék.

### *Jegyzőkönyv*

a nagyváradi kir. jogakadémia jog- és államtudományi államvizsgálati bizottságainak 1886. évi június 26-án Nagyváradon a jogakadémia tanácstermében tartott közös értekezletéről.

\* Az 188<sup>0</sup>/<sub>1</sub>. évi Almanach 39. lapján föltüntetett statistikai adatok kiegészítéséül álljanak itt az 1881—1886. évek adatai :

188 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> -ben volt	75 nyilvános tanuló,	16 vizsgaengedélyes,	összesen	91.
188 <sup>2</sup> / <sub>3</sub> -ban	» 76	»	» 12	» 88.
188 <sup>3</sup> / <sub>4</sub> -ben	» 61	»	» 20	» 71.
188 <sup>4</sup> / <sub>5</sub> -ben	» 67	»	» 26	» 93.
188 <sup>5</sup> / <sub>6</sub> -ban	» 69	»	» 13	» 82.
188 <sup>6</sup> / <sub>7</sub> -ben	» 65	»	» 9	» 74.

Jelenvolták: Dr. Bozóky Alajos akad. igazgató, Dr. Sipos Árpád, Dr. Molnár Imre, Dr. br. Roszner Ervin, Dr. Személy Kálmán ny. r. jogtanárok, Dr. Hoványi Gyula ny. rk. jogtanár, — beltagok. Sal Ferencz kir. tanácsos, polgármester, Dr. Berkovits Ferencz h. ügyvéd, Gyöngyössi Lajos, Hajdu Ferencz, Nesztor János kir. tvszéki bírák, Ritoók Zsigmond kir. tanácsos, az ügyvédi kamara elnöke, Turcsányi Ödön kir. ügyész — kültagok.

*Dr. Bozóky Alajos* elnök az ülést megnyitván előadja, hogy mint más alkalommal a tanév végén, úgy most is kötelességének tartotta a Szabályzat 27. §-a értelmében az államvizsgálati bizottságok kül- és beltagjait együttes tanácskozássra összehívni azon czélból, hogy ha a szerzett tapasztalatok folytán a bizottság tagjai észrevételeket vagy javaslatokat óhajtanának tenni, azoknak előterjesztésére és megvitatására alkalmat szolgáltasson. Bejeleni egyszersmind, hogy a nyilvános rendes joghallgatók közül ez évben az államtudományi államvizsgálatra csak 4, jogtudományi államvizsgálatra csak 7-en, együtt 11-en jelentkeztek, míg még csak a múlt évben is 21 nyilvános rendes joghallgató tett le jog- és államtudományi államvizsgálatot, (1875–6. évben még 52) mely újabb jelentékeny csökkenést azon intézkedésnek tulajdonítja, a mely szerint a jogtudori vizsgálathoz többé az államvizsgálatok letétele előfeltételül nem követeltetik s így a hallgatók az államvizsgálatot feleslegesnek tekintvén, arra nem is jelentkeznek. Felhívja végül a tagokat, hogy tapasztalataikról észrevételeiket s netaláni javaslataikat terjeszszék elé.

*Ritoók Zsigmond* kir. tanácsos, az ügyvédi kamara elnöke, kültag, előadja: hogy az eddigi tapasztalatok szerint, valamint a nagyváradai jogakadémián, úgy a hazai többi jogakadémiákban is a hallgatóság száma rendszerint és csaknem kivétel nélkül évről évre fogy, ellenben a budapesti egyetemen évről évre növekedik. Nézete szerint a jelenlegi rendszer mellett a jogakadémiák előreláthatólag tanulók hiányában önmagukban szünnének meg. Kérdés: nyerne-e azáltal a jogi szakképzés? Szerinte a jogakadémiáknak úgy jelenlegi állapota, mint azoknak megszüntetése a jogi szakképzés érdekében káros lenne, mert oly tanintézet, mely a jogakadémiákat pótolná, nincs, s mert ha a tervezett harmadik egyetem felállítása által mindannyi jogakadémia nélkülözhetővé válnék is — a miben kételkedik, — a harmadik egyetem felállítása pénzügyi és egyéb okokból a közel jövőben nem fog megtörténhetni. A jelenlegi helyzetet pedig úgy a jogakadémiákon, mint a budapesti egyetemen tarthatlannak véli, mert e helyzetben sem a jogakadémiák, sem a budapesti egyetem nem felelhetnek meg feladatuknak.

A budapesti egyetem — ugymond — nem felelhet meg feladatának, mert a joghallgatók rendkívüli nagy száma mellett a tanárok ellenőrzést a joghallgatók felett nem gyakorolhatnak s így történhetik meg azon közönségesen ismeretes tény, hogy az

index aláírásakor a tanterem nem elégséges az aláírásra jelentkezőket befogadni, ellenben az előadások alkalmával ugyanazon terem csaknem üres; így történhetik meg, hogy nem csak a tanár nem ismeri hallgatóját, hanem azon eset is előjön, hogy a hallgató a semester után sem ismeri tanárját. Innen van, hogy a folytonos és kimérintő vizsgálatok miatt a budapesti egyetemi tanárok a legjobb akarat, buzgalom s igyekezet mellett is akadályozva vannak előadásaikat rendszeren megtartani s tárgyaikat befejezni. Ez állapot az előadó tag nézete szerint, a jogi tanulmány reformját s különösen a szemináriumok vagy praktikumok életbeléptetését is állandóan akadályozza, minthogy oly nagy számú hallgatóssággal szemináriumokat tartani czélra nem vezethet. Az ifjuságnak rendkívüli nagy száma egy városban, különösen ott, a hol a kötelesség teljesítésének ellenőrzése csekély, azon veszélyvel is van egybekötve, hogy az ifju emberek hiu, vagy őket megrontó mulatságokra és élvezetekre csábíttatnak.

Az akadémiák pedig nem képesek feladatuknak megfelelni, mert hallgató nincs, s a legkitünőbb tanár buzgalmára is lehangoló hatással kell lenni azon tapasztalatnak, hogy előadására 5, vagy 10. hallgató jelentkezhetik, miután ezzel egy évi tanfolyam hallgatóinak egész létszáma ki van merítve.

A jogakadémiákban a hallgatósság hiányát a budapesti egyetemen a joghallgatók létszámában mutatkozó tultengést s a centralizáció egyéb ismert kinövéseit a bizottság ezen tagja, ha nem is egészben, de legnagyobb részben az 1874. XXXIV. t. cz. 5. §-ában foglalt azon intézkedésnek tulajdonítja, mely szerint ügyvédi vizsgálatra csak az bocsátható, a ki kimutatja, hogy valamely belföldi egyetemen a jogtudorságot elnyerte. Kijelenti azonban, hogy az ügyvédi kvalifikáció tudományos színvonalát nem csak lejjebb szállítani nem akarná, inkább lehetőleg emelni óhajtáná, de ugy tapasztalta, s azt véli, ez már általános tudat, hogy a megkövetelt tudori vizsgálat által nem annyira a tudományos színvonal emelkedett, mint inkább a jogtudori vizsgálatok színvonala, tudományos értéke csökkent, a mi nem is történhetett másként, minthogy a tudori fok most már nem tisztán magas tudományos kvalifikáció, hanem a gyakorlati életre képesítő lépcső. A gyakorlati életre képesítő vizsgálatnak pedig más mértéke van, mint a tisztán tudományos minősítvénynek, s így természetes, ha a tudori vizsgálat mértéke a gyakorlati életre képesítő vizsgálat mértékére leszállított.

A nélkül, hogy az ügyvédi kvalifikáció tudományos színvonala lejjebb szállíttatnék, lehetőnek tartaná a tudori vizsgálatot oly szigoru vizsgálatall helyettesíteni, mely felérne a jelenlegi tudori vizsgálatall s ezen vizsgálat megtartására — mely ugyanolyan lépcsőül szolgálna az ügyvédi vizsgálatra bocsátáshoz, mint a jelenlegi jogtudorság, — ha szükségesnek látszik állami ellenőrzés mellett, a jogakadémiákat aggodalom nélkül feljogosít-

hatónak véli, nem csak azért, mert a jogakadémiai tanároknak szakképzettségük, széles látkörük s megbízhatóságuk iránt teljes bizalommal viseltetik, hanem azért is, mert ha az akademiák fennállása ez által lehetővé tétetnék, épen a jogakademián, (mely mindig csékélyebb népszerűségű fog maradni, mint az egyetem) lehetne a jogi seminariumokat legalkalmasabban berendezni, mi által a gyakorlati életre inkább fogának szakembereket képezni, mint bármilyen tudós egyetemi előadás által a jelenlegi rendszer szerint. Szükségesnek tartja a jog tanulmányát bölcsészeti tanulmány-nyal összekötni, de e célra helyesebb ez irányban a követeléseket fokozni, s a jogakademiákat, ezen már létező, kipróbált intézeteket, melyek régebben szegényesebb berendezés mellett is sok kitünő férfit adtak a hazának, megfelelően fejleszteni.

A jelenlegi rendszer — ezen bizottsági tag nézete szerint — a centralisatio felé vezet s jogtanulmányi állapotainkon a centralisatio beteges tünetei már felismerhetők. Nem képzeli, hogy 1600 jogászt egyetlen egyetemen a gyakorlati életre szakemberekké képezni lehetne s a harmadik vagy több egyetem felállítására oly távoli jövőben látszik lenni, hogy ily messze ideálért egy nemzedéket feláldozni nem tartaná helyes politikának!

Ugyanazért indítványozza: irjon fel a bizottság a nagym. vallás- és közoktatási m. kir. miniszter urhoz, hogy az 1874. XXXIII. t. cz. 5. §-ának 1. pontja megváltoztatása tárgyában a törvényhozás elé oly törvényjavaslatot terjeszteni méltóztassék, mely szerint a jogtudori fok az ügyvédi vizsgálatra bocsátáshoz nem követeltetnék meg, hanem azt oly szigorú és kellően ellenőrzött vizsgálat helyettesitené, mely tudományos mérték tekintetében a jelenlegi jogtudori vizsgálatokkal felérne s melyet a jogvégzett a jogakademiákon is letehetne. Indítványozza továbbá, hogy a bizottság kéréne meg a nagym. m. kir. miniszter urat, hogy a különben sem jogtanulmányi okokból, hanem ettől idegen érdekekért háttérbe szorított jogakademiák ápolását s fejlesztését gondossága tárgyává tenni méltóztassék.

*Sal Ferencz* kir. tanácsos, polgármester, kültag a tett indítványt, annak előterjesztett okait osztván, elfogadja, s tekintve, hogy ezen, a jogi szakoktatás tekintetében nagyfontosságú irányelv csak akkor valósulhatna meg, ha az a m. kir. miniszterium által is elfogadtatnék, szükségesnek véli, hogy ezen indítvány a nagyméltóságú m. kir. miniszterelnök úrral is megismertetnék, ugyanazért indítványozza, hogy hasonértelmű felirat a nagyméltóságú m. kir. miniszterelnök urnak is küldessék fel.

*Dr. Berkovits Ferencz* h. ügyvéd, kültag kijelenti, hogy az indítvány okait nagyban és egészben osztja s ámbár abból logikailag azon következtetést vonná le, hogy a kir. jogakademiák a jogtudori vizsgálat megtartására jogosittassanak fel, tekintve azonban, hogy ezen óhajlás az uralkodó felfogás mellett alig legyőz-

hető akadályokba ütköznek, hozzájárul a Ritoók Zsigmond által tett indítványhoz s elfogadja a Sal Ferencz által tett indítványt is.

A jelenvolt tagok részéről tett hozzájáruló nyilatkozatok után elnöklő igazgató kijelenti, hogy Ritoók Zsigmond indítványa Sal Ferencz pótindítványával együtt egyhangulag elfogadtatott, az értekezleti jegyzőkönyv pedig további szabályszerű eljárás s a felirat felterjesztése végett a tanári kar tanácskozása alá bocsátatik.

Végül kijelentvén a bizottsági tagok, hogy ez időszert más kérdések tárgyalásába bocsátkozni nem kívánnak, elnök az ülést berekeszti.

K. m. f.

A tanári kar a közös értekezlet fentebbi megállapodásához való hozzájárulása mellett a kétféle felterjesztés megtételére az igazgatót kérte föl. Ezen felterjesztések pedig ekkép hangzanak :

*Nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter ur!  
Kégyelmes uram!*

A Szabályzat 27. §-a értelmében f. évi jun. 26-án a vizsgálati bizottságok összes bel és kültagjait közös értekezletre hívtam össze, melynek megállapodását a f. évi jun. 27-én saját elnökletem alatt tartott tanárkari értekezlet magáévá tette s ama közös értekezlet jegyzőkönyvét felterjesztetni határozta. Ez utóbbi határozatnak f. é. jul. 9-én 346. sz. a kelt felterjesztésemmel már eleget tettem, köteleességem azonban az 1883. évi 31686. sz. a. kelt szabályrendelet értelmében ily esetben külön felterjesztést is tenni.

Ritoók Zsigmond, kir. tanácsos ur, a helybeli ügyvédi kamara elnöke s a jogtudományi államvizsgálati bizottság kültagjának indítványa, melyet úgy a közös értekezlet, mint a tanárkari külön értekezlet egyhangulag magáévá tett, azt célozza, hogy külön felterjesztésben kérem meg a bizottságok nevében is Nagyméltóságodat, kegyeskednék oda hatni, hogy az 1874 : XXXIV. t. cz. 5. §-ának 1. pontja megváltoztatása tárgyában oly törvényjavaslat terjesztessék be az országgyűléshez, mely szerint a *jogtudori fok* az ügyvédi vizsgálatra bocsátáshoz *nem követeltetnék meg*, hanem ezt oly szigorú és kellően ellenőrzött vizsgálat helyettesíténé, mely tudományos mérték tekintetében a jelenlegi jogtudori vizsgálatokkal felérne s melyet a jogakadémiaikon is lehetne — s hogy kegyeskednék az ez időszert háttérbe szorított jogakadémiaik ápolását és fejlesztését magas gondoskodásának tárgyává tenni.

A felterjesztett jegyzőkönyvben foglalt kimerítő indokolás után csak annyit bátorkodom megjegyezni, hogy általánosnak mondható a jogakadémiai tanárok és vidéki államvizsgálati bizottsági tagok abbéli meggyőződése, miszerint a legmélyebb hó-



dolattal előterjesztett kérelem kegyes teljesítése lenne *ez idő szerint* míg t. i. az ország pénzügyi helyzete legalább még 2 egyetem fölállítását lehetővé teszi, az egyedüli mód, mely által az állambudget legcsekélyebb megterhelhetése s az ügyvédi tudományos képzettség színvonalának legkisebb mérvű leszállítása nélkül ugy az egyetem jogi karának túlnépesedését apasztani, mint a vidéki jogakadémiák elnéptelenedését megakadályozni lehetne, s hogy mind ezt, mind azt fontos didaktikai, jogtanulmányi és politikai szempontok követelik. Kétségtelen ugyanis, hogy a jogakadémiák az 1874:XXXIV. t. cz. 5. §-ának 1. pontja következtében az egyetemmel szemben oly ferde helyzetbe jutottak, melyből önérejükől soha ki nem bontakozhatnak, s bármennyire töltse is el tanáraikat a legnemesebb ambíció, az 1874. évi szabályzat 59. §-ában kifejezett intentio az említett törvényes intézkedés által teremtett függőségi viszony mellett soha ténynyé nem válhatik. S ha viszont figyelembe vétetik ama körülmény, hogy a rigorosumok nagy tömege mellett inkább a jogtudori fok nimbusa szállott alá közönséges államvizsgálat színvonalára, semhogy az ügyvédjelöltek tudományos képzettségének színvonala emelkedett volna, valóban nem foroghat fön aggodalom arra nézve, mintha állami ellenőrzés alatt leteendő szigorú államvizsgálatok enyhébb föltételt képeznének az ügyvédi vizsgálathoz való bocsátásra, mint az állami kültagok teljes kizárása mellett tartatni szokott szigorlatok.

De nem kívánom Nagyméltóságodat hosszasabb fejtegetésekkel fárasztani, hanem egyszerűen kegyes figyelmébe bátorodom ajánlani az előterjesztett kérelmet annyival inkább, mert a jogakadémiák kérdése amugy is nem sokára napirendre kerül.

Mély hódolattal maradván

Nagyváradon, 1886. jul. 9.

alázatos szolgálja

*Dr. Bozók Alajos,*  
igazgató.

*Nagyméltóságú m. k. Ministerelnök Úr!*

*Kegyelmes Uram!*

A jogtanodák szervezéséről intézkedő 1874. évi szabályzat 46., s az 1883. évi szabályzat 27. §-a kötelességemmé teszi, hogy minden tanév végén a vizsgálati bizottságok összes tagjait közös értekezletre hívjam össze, hogy a vizsgálatok folyama alatt szerzett tapasztalatok és azok folytán felmerülő kívánalmak iránt eszmecsere indíttassék, és ezen tanácskozmány megállapodásai a tanári kar által is megvitattatván, ha helyeseknek találtatnak, a nagym. vallás- és közoktatási m. k. ministerium elé terjesztendők.

F. é. junius hó 26-án tartatott ez a közös értekezlet saját elnökletem alatt, s a felmerült és egyhangulag elfogadott indítvány fontossága és közérdekű voltánál fogva a mély hódolattal

ide mellékelt jegyzőkönyv tanúsága szerint határozatba ment, hogy azt külön fölratban Nagyméltósággal is megismertessem.

Ennek folytán a legmélyebb fisztelettel bátorkodom az ügyet a következőkben előterjeszteni:

Az 1874. évi 34. t. cz. 5. §. 1. pontjának amaz intézkedése folytán, mely minden ügyvédtől megkövetelte azt, hogy előzőleg valamely hazai egyetemen jogtudori oklevelet szerezzen, a vidéki jogakademiák évről évre és pedig rohamosan elnéptelenedtek, ellenben a budapesti egyetem jogi karának népeisége ép oly rohamosan emelkedett, nyilván azért, mert az ifjak quadrienniumjoknak legalább egy részét ott óhajtják tölteni, ahol a jogszigorlatokat kellend kiállaniok, melyeknek tartására az 1874. évi szabályzat 1. §-a a vidéki jogakademiákat föl nem hatalmazta. Sőt mi több, az 1883. évi szabályzat 33. §-a kimondotta, hogy ezentul nem kötelesek többé a jogszigorlók előbb még állam- s illetőleg jogtudományi államvizsgálatot letenni, minek folytán az akademiákon már csak az olyan fiatal emberek teszik le az egyik vagy másik államvizsgálatot, kik vagy épen nem, vagy csak később szándékoznak jogszigorlatokra jelentkezni, vagy a kik mielőbb kenyérhez jutni óhajtanak.

A fentemlített törvényes intézkedést tehát a f. é. jun. 26-án saját elnökletem alatt tartott értekezlet tagjai, *Ritoók Zsigmond*, kir. tanácsos *Sá helybeli ügyvédi kamara elnöke*, a jogtudományi államvizsgálati bizottság kültagjának indítványára, megváltoztatandónak vélik s épen azért mert egy organikus törvény módosításáról van szó, hódolatteljes kérelmükkel Nagyméltóságod elé is járulni óhajtanak.

E módosítás igénytelen nézetünk szerint abból állana, *hogy a jogtudori fok az ügyvédi vizsgálatra bocsátáshoz nem követeltetnék meg, hanem e helyett oly szigorú és kellően ellenőrzött vizsgálat hozatnék be, mely tudományos mérték tekintetében a jogtudori vizsgálatokkal fölrne s melyet a jogvégzett a jogakademiákon is lehetne.*

Ezen hódolatteljes kérelmünk részletesen van indokolva a mellékelt jegyzőkönyvben és ama meggyőződésünkből ered, hogy a vidéki jogakademiák, ha nem is éppen a jelenlegi számukban, továbbra is föntartandók, mert már a köztisztviselők minősítéséről szóló 1885. 1. t. cz. folytán valódi szükségletnek felelnek meg, a mint hogy a multban is sok jeles férfit neveltek a hazának. E czél azonban csak úgy érhető el, ha ezek a fötanodák ismét föloldatnak ama függőségi viszony alól, melybe azokat az 1874: 34 t. cz. 5. §-ának 1. pontja az egyetemmel szembe helyezte.

Mély hódolattal maradván

Nagyváradon, 1886. évi július 13.

alázatos szolgája

*Dr. Bozóky Alajos,*

k. jogak. igazgató.

## XVI. Levéltári szemle.

A kar a lefolyt évbeu összesen 12 értekezletet tartott.  
Az iktatókönyv szerint beérkezett 420 ügydarab.  
Az érdekesb levéltári okmányok a következők :

Levéltári szám	Idegen s z á m	T á r g y
188 <sup>5</sup> / <sub>6</sub> 342	—	Az 188 <sup>5</sup> / <sub>6</sub> . évi statisztikai főkimutatás a nm. vallás és közoktatási m. kir. ministeriumhoz és az országos statisztikai hivatalhoz fölterjesztetik.
347	jul. 2.	Az államvizsgálati bizottságok tagjainak 1886. évi jun. 27-én az igazgató elnöklete alatt tartott értekezletében hozott határozata javaslat alakjában fölterjesztetik (Lsd az Almanach 48. lapját.)
362	2529 v. jul. 1.	A nm. vallás és közoktatási m. k. minister az 188 <sup>6</sup> / <sub>7</sub> . tanévre megalakított alap- és államvizsgálati bizottságokat megerősíti.
366	jul. 10.	Az 188 <sup>5</sup> / <sub>6</sub> . évi Almanach felterjesztetik és szétküldetik.
369	jul. 12.	Zárjelentés az 188 <sup>5</sup> / <sub>6</sub> . tanévről.
370	—	Felterjesztés a tanári kar személyzetében történt változásokról.
372	25653. jul. 1.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. ministerium az 188 <sup>6</sup> / <sub>7</sub> . tanév I. felére megállapított tanrendet helybenhagyja.
376	25270 jul. 21.	Ugyanannak rendelete, hogy Dr. Zsögöd Benő ny. r. tanár főkollegiumait az 188 <sup>6</sup> / <sub>7</sub> . tanévben is Dr. Sipos Árpád ny. r. tanár helyettesitse.
385	1463. — eln	Ugyanannak szabályrendelete, melynek értelmében a mármarosai só-vasut-részvénytársaságnak elsőbbségi kötvényei óvadékképes papirokként elfogadhatók.
398	—	A prágai cs. k. egyetem 188 <sup>6</sup> / <sub>7</sub> . évi tanrendjét küldi.
400	21642. aug. 1.	Szabályrendelet az egy évi önkénytesek leczkekönyveinek aláírása tárgyában.
402	451. — aug. 15.	A helybeli cs. és kir. hadparancsnokság átirata 6 önkénytes joghallgató leczkekélatogatása tárgyában.

Levél-tári szám	Idegen s z á m	T á r g y
403	1313. aug. 15.	Nagyméltóságu Ipolyi-Arnold nagyváradi l. sz. püspök ur meghívja az igazgatóságot s a tanári kart az Ó cs. és apostoli kir. Felsője legmagasabb születésnapján a helybeli székesegyházban tartandó Te Deumra.
404	aug. 16.	A budapesti egyetem gyászlapja Dr. Cherny József ny. r. jogtanár haláláról.
406	aug. 23.	Kecskeméti tanrend.
407	—	Egri tanrend.
408	22184. aug. 14.	A nm. vall. és közokt. m. k. minisz. Dr. Sipos Árpád ny. r. tanárnak 230 frt helyettesítési díjt s a tandíjakat utalványozza.
410	aug. 24.	Pozsonyi tanrend.
414	aug. 26.	Dr. Kiss István egri jogtanár ur megküldi a 3-ik kiadásban megjelent m. közjogát a könyvtár számára.
415	—	A soproni kereskedelmi és iparkamara megküldi jelentését a könyvtár számára.
417	aug. 28.	Bécsi egyetemi tanrend.
418	aug. 29.	Pécsi tanrend.
421	32882. aug. 23.	Szabályrendelet, melynek értelmében az ösztöndíjas joghallgatókról készült rovatos kimutatás csak okt. 31. és jul. 31. terjesztendő fel, a netáni változások pedig azonnal.
422	aug. 30.	Átirat a budapesti m. k. t. egyetem Rectorához, hogy a máshonnan jövő joghallgatók csak a szabályszerű távozási bizonyítvány előmutatása mellett vétessenek föl.
425	—	Az 188 <sup>5</sup> / <sub>6</sub> . évi tandíjszámadás kivonata fölterjesztetik.
426	—	Az 188 <sup>5</sup> / <sub>6</sub> . évi könyvtári számadás felterjesztetik.
427	—	Az 188 <sup>5</sup> / <sub>6</sub> . évi ügyviteli átalányról vezetett számadás felterjesztetik.
428	—	Az 188 <sup>5</sup> / <sub>6</sub> . évi irodai átalányról készített számadás felterjesztetik.
429	—	Az igazgató kezelése alatt álló alapítványokról vezetett 188 <sup>5</sup> / <sub>6</sub> . évi számadás felterjesztetik.

Levél- tári szám	Idegen s z á m	T á r g y
188 <sup>61</sup>		
17	sept. 5.	Lembergi tanrend.
33	1631. eln.	A tiszti czimtár megszerzése ajánltatik.
		Megszereztetett.
35	—	Győri tanrend.
36	—	Sárospataki tanrend.
37	—	Czernoviczi tanrend.
45	sept. 17.	Felterjesztés a nm. földmivelés, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. ministerhez
		Bedő A. munkájának »Magyarország erdőségeinek leírása és térképe megkül- déséért.
46	—	Felterjesztés nm. Ipolyi Arnold püspök urhoz a »Monumenta Vaticana« egy példányának adományozásáért.
56	795. sept. 26.	A n.-váradai I sz. káptalan megküldi régi statutumainak egy példányát a könyvtár számára.
62	—	Nm. Ipolyi Arnold I. sz. püspök ur meghívja az igazgatóságot, a tanári kart és az akadémiai ifjúságot a f. é. okt. 4-én ő es. és apostoli kir. Felsége legmagasabb névnapja alkalmából a helybeli székesegyházban tartandó Te Deum-ra.
66	okt. 1.	A beirt joghallgatók száma fölterjesztetik.
67	okt. 4.	Mármaroszigeti tanrend.
68	—	Az egri érseki joglyceum átirata a f. é. jun. 27-én tartott értekezletben hozott határozathoz csatlakozás tárgyában.
69	okt. 6.	Kassai tanrend.
71	52499. okr. 9.	A nm. földművelés- ipar- és kereskedelem- ügyi m. kir. minister megküldi Bedő A. munkájának »A magyar állam erdőségeinek gazdasági és kereskedelmi leírása« egy példányát térképpel együtt a könyvtár számára.
75	okt. 20.	Üdvözlő fölirat a hercegprimás ő emine- nenciájához 50 éves áldozári jubileuma alkalmából. (Lsd az Almanach 25. lapját.)
78	okt. 25.	Dr. Gerlóczy Gyula ur Természetjogának egy példányát küldi a könyvtár szá- mára.

Levél- tári szám	Idegen s z á m	T á r g y
86	okt. 30.	Az ösztöndijasok rovatos értesítője fölterjesztetik.
95	nov. 9.	A hercegprímás ö eminenciájának levele az üdvözlő föliratra, (Lsd az Alm. 25. lapját.)
99	7284. -- nov. 16.	A temesvári hadtestparancsnokság átirata az egyévi önkénytési szolgálatnak a vonatezredeknél leendő teljesíthetése tárgyában.
102	nov. 22.	Átirat nm. báró Schönberg Béla cs. és kir. altábornagy urhoz az egy évi önkénytesek leczkelátogatása tárgyában.
105	nov. 24.	Prágai egyetemi tanrend.
106	—	Felterjesztés az akadémia disztermének a Szépítési Egylet javára tartandó népszerű tudományos fölolvasások céljából leendő díjtalan átengedése tárgyában.
107	nov. 27.	Részvétirat Földy Géza urhoz Dr. Földy János egykori n.-várad kir. jogakadémiai tanár és aligazgató elhunytá alkalmából (Lsd az Almanach 26. lapját).
110	nov. 28.	A debreczeni ref. jogakademiának az egri joglyceuméhoz hasonló átirata (V. ö. a 68. számot).
111	nov. 30.	Átirat a helybeli reáltanoda tanári karához Aliquander Ádám tanár elhunytá alkalmából (Lsd az Almanach 28. lapját).
113	47558. decz. 3.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. ministerium megengedi a díjtalan átengedését a népszerű tudományos fölolvasások céljából.
114	decz. 3.	Földy Géza ur válasza a tanári kar részvétiratára (Lsd az Almanach 27. lapját).
115	decz. 4.	A helybeli reáltanoda tanári karának válasza a hozzá intézett részvétíratra (Lsd az Almanach 28. lapját).
117	—	Nm. Ipolyi Arnold l. sz. püspök ur gyászlapja. Részvétirat a l. sz káptalanhoz (Lsd az Almanach 27. lapját)
119	1545. eln.	A nm. vall. és közoktatási m. kir. minister ur rendelete az erdélyi határszéli ipar pártolása tárgyában.

Levél- tári szám	Idegen s z á m	T á r g y
120	2080. eln.	Ugyanannak rendelete a háboru esetén fölmentendő hadköteles tanárok bejelentése tárgyában.
133	13681. decz. 10.	Ugyanannak szabályrendelete a tandíjak befizetése tárgyában.
138	decz. 29.	Felterjesztés a magántanárok I. félévi jutalmódija tárgyában.
140	47012.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. minster ur megküldi a közoktatás állapotáról szóló 15-ik jelentését a könyvtár számára.
149	9982. decz 12.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. minsterium számvevősége az 188 <sup>5</sup> / <sub>6</sub> . évi tandíjszámadást helyesnek találja.
150	52243. jnn. 4.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. minster ur a magántanároknak az I. félévre 243 frt 95 kr. jutalmódijt utalványoz.
153	jan. 18	Az 188 <sup>6</sup> / <sub>7</sub> . tanév második felére megállapított tanrend megerősítés végett fölterjesztetik.
156	—	A nm. vallás és közoktatási m. kir. minster ur rendelete a népfelkelésről szóló törvény végrehajtása tárgyában.
161	2165. — eln	Ugyanannak rendelete az egy évi önkénytesi szolgálatnak a vonatezredeknél teljesíthetése tárgyában.
162	2300. — eln.	Ugyanannak szabályrendelete a pesti m. keresk. bank, m. jelzáloghitelbank, kisbirtokosok orsz. földhitelintézete, a nagyzebeni földhitelintézet és a pesti első hazai takarékpénztár zálogleveleinek üzleti biztosíték gyanánt elfogadhatása tárgyában.
163	2530. jan. 21.	Ugyanaz a II. félévi tanrendet jóváhagyja.
169	jan. 29.	Mármarosszigeli tanrend.
170	—	Pécsi tanrend.
171	—	Eperjesi tanrend.
181	febr. 2.	Pozsonyi tanrend.
182	—	Egri tanrend.
192	febr. 11.	Sárospataki tanrend.
197	febr. 13.	Győri tanrend.
208	febr. 23.	Kassai tanrend.

Levél- tári szám	Idegen s z á m	T á r g y
209	463. -- eln.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. mi- nister ur rendelete az ideiglenes men- tességben részesítendő népfölkelő ta- nárok neveinek felterjesztése tárgyában.
214	4900.	Ugyanaz Dr. Személy Kálmán ny. r. ta- nár részére f. é. márcz. 1-től kezdve a második 5-öd évi fizetési pótlékot utal- ványozza.
215	1848.	Ugyanaz a közoktatási jelentéshez szük- séget 188 <sup>6</sup> / <sub>7</sub> . évi adatoknak f. évi ju- lius hó végéig leendő fölterjesztését el- rendeli.
222	159. — eln.	Ugyanaz Boncza M. »Közigazgatás« cz. szaklapját ajánlja. Megrendeltetett.
223	438. — eln.	Ugyanannak szabályrendelete a pesti ke- reskedelmi bank »Községi kötvényei- nek« óvadékképes papírok gyanánt el- fogadhatása tárgyában.
232	100. — eln.	Ugyanaz megküldi Kirchmayer F. »Diocle- tiano« cz. munkáját a könyvtár számára.
236	márcz. 28.	Csernoviczi tanrend.
237	—	Prágai tanrend.
239	14082. márcz. 22. 1886.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. mi- nisterium számvevősége az 188 <sup>5</sup> . évi könyvtári számadást helyesnek találta.
240	156. márcz. 22.	Ugyanaz az 188 <sup>5</sup> / <sub>6</sub> . évi ügyviteli és he- testartási átalányról vezetett száma- dást helyesnek találta.
241	6638. márcz. 15	A nm. vallás és közoktatási m. kir. mi- nister ur Novotny Károly III. éves jog- hallgatónak egy 150 frtos budai M. Te- rézia-féle ösztöndíjt adományoz.
250	333. márcz. 28.	Ugyanannak számvevősége az 188 <sup>5</sup> / <sub>6</sub> . évi irodai átalányról vezetett számadást helyesnek találta.
251	644. — eln.	Szabályrendelet a portomentes hivatalos levelek kezelése tárgyában.
252	11121. ápr. 6.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. mi- nister ur megengedi, hogy Dr. Nemes Imre mtanár a bölcseszetet a jövő 188 <sup>7</sup> / <sub>8</sub> . tanévben is félévénként hetenkinti 2—2 órában adhassa elő.
256	418. ápr. 18.	A nagyváradi l. sz. káptalan szerepi Ke-



Levél- tári szám	Idegen s z á m	T á r g y
		lemen József I. éves joghallgatónak egy 210 ftos Alapy-féle ösztöndíjt adományoz.
260	ápr. 21.	Lembergi tanrend.
262	ápr. 22.	A debreczeni ref. jogakademia emlékirata a jogakademiák tárgyában.
269	3697. ápr. 26.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. miniszterium számvevősége az igazgató kezelése alatt álló alapítványokról az 1888 <sup>5</sup> <sub>6</sub> évre készített számadásokat helyeseknek találta.
274	3921. ápr. 26.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. miniszter ur Dr. Sipos Árpád ny. r. tanárnak a törvénykezési eljárás I. félévi helyettesítéséért 200 frt helyettesi díj s az 50 frt 64 krnyi tandíjosztalékot utalványozza.
278	4. — máj. 4.	A helybeli központi választmány elnökének átirata a választásra jogosult jogtanárok névjegyzékének átküldése iránt. Átküldetett.
282	máj. 16.	Gf. Majláth B. fölhívása Magyarország képviselő kerületei mappájának megrendelésére egy Bécsben fölláltatandó magyar iskola javára. Megrendeltetett.
288	19498. máj. 18	A nm. vallás és közoktatási m. kir. miniszter ur Dr. br. Roszner Ervin ny. r. tanárnak pünkösdig terjedő szabadság-időt engedélyez.
294	máj. 25	A helybeli Szépitési Egylet köszönete a diszteremnek az egylet javára rendezett népszerű tudományos fölolvasások céljából történt díjtalan átengedéseért.
304	jun. 6.	A kecskeméti jogakademia meghívója Csilléry Benő és Dékány István ottani jogtanárok jun. 12. tartandó 25 évi jubileumi ünnepélyére. A kar a jubilénsokat távirati uton üdvözl.
310	jun. 12.	Maros-Torda megye alispánjának átirata, melylyel az ottani törvényhatóságnál betöltendő 3 közigazgatási gyakornoki állomás betöltésére vonatkozó pályá-

Levél- tári szám	Idegen s z á m	T á r g y
311	28121.	zati hirdetményt megküldi. Az akademia fekete táblájára kifüggesztetett. A nm. vallás és közoktatási m. kir. minister ur megküldi a bécsi cs. k. t. Akademia legujabb kiadványait a könyvtár számára.
316	22598. jun. 7.	Ugyanaz a magántanároknak a II. félévre a tandíj betudásával 500 frt jutalomdíjt utalványoz.
324	jun. 24	A kitüntetéssel vizsgázott joghallgatók nevei (lsd az Almanach 38. lapját) fölterjesztetnek.
326	jun. 24.	Az 1887 <sup>1</sup> / <sub>8</sub> . tanévre megalakított alap- és államvizsgálati bizottságok megerősítés végett felterjesztetnek.
329	jun. 26.	Az 1886 <sup>1</sup> / <sub>7</sub> . tanév tanulóinak létszámáról s a letett alap- és államvizsgálatokról készített kimutatások a nm. vallás és közoktatási m. kir. ministeriumhoz és az országos statistikai hivatalhoz fölterjesztetnek.
330	jun. 27.	Mélt. Ráth Károly ur, mint a Jettim-féle alapítvány főigazgatója tudatja, hogy Bartóky József IV. éves joghallgató a f. tanév kezdetétől I. osztályu 100 ftos ösztöndíj-állomásra előlépttetett.
333	jun 30.	Az 1886 <sup>1</sup> / <sub>7</sub> . tanévi statisztikai főkimutatás a nm. vallás és közoktatási m. kir. ministeriumhoz és az orsz. statistikai hivatalhoz fölterjesztetik.
334	jun. 30.	Az 1887 <sup>1</sup> / <sub>8</sub> . év I. felére megállapított tanrend megerősítés végett felterjesztetik.

## Figyelmeztetés.

A beíratások és beíratások az 1887<sub>3</sub>. tanévre f. évi szeptember 1—11-ig bezárólag eszközöltetnek, még pedig az igazgatónál 1—8-ig, az egyes tanárok külön névjegyzékébe legkésőbb sept. 11-ig bezárólag, ezen napon túl a fólvétel csak külön engedély alapján történhetik. A tandíj előzetesen leízetendő, vagy amennyiben a joghallgatók a felmentetésre igényt tarthatni vélnék, az ez iránti folyamodványok, a tanári karhoz ezímezve, mindjárt a beíratáskor az igazgatónál benyújtandók.

A pót- és ismétlővizsgálatok az alapvizsgálatokra nézve f. é. sept. 9-től 13-ig tartatnak.

A tanév ünnepélyes megnyitása szeptember 14-ére tüzetik ki, a nyilvános előadások sept. 15-én kezdetnek meg.

Kelt Nagyváradon 1887. jul. 1.

Az igazgatóság.

---